Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 103 ՇԱԲԱԹ 5 ՄԱՅԻՍ 1884 (Ն. Տ.) 17 ՄԱՅԻՍ 22 ՐԷՃԷՊ 1301

ՊԱՅՄԱՆՔ

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղուրուշ․ երկու անգամի համար 2 ղուրուշ է․ աւելի անգամներու համար [illegible] կարկուլթիւն կըլլայ։

Օրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն պէտք է ուղղել՝

«Առ խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ օրագրի»

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ. Գալաթիա, Նորատունկեան խան։
իսկ գաւառներէն հետեւեալ հասցէին՝

درعليه ده غلطه ده نورادونكيان خانده { ارهولك }
غزته سی اداره سنه

40 ՓԱՐԱ

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ	համար	Տարեկան	դահեկան	արծաթ	200
»	»	Վեցամսեայ	»	»	100
»	»	Եռամսեայ	»	»	50
»	»	Ամսական	»	»	20
»	»	Հատով	»	»	1
Գաւառաց	համար	Տարեկան	»	»	240
»	»	Վեցամսեայ	»	»	120
»	»	Եռամսեայ	»	»	60
Օտար	երկիրներ	Տարեկան	Ֆրանք		56
»	»	Վեցամսեայ	»		28

Դուրս ղրկուած լրագրոց [illegible] ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

40 ՓԱՐԱ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՇԱԲԱԹ 5 ՄԱՅԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Շաբթուս մէջ, Կաթողիկոսական խնդիրը չդադրեցաւ հասարակութեան միտքն զբաղեցնելէ․ բայց միակ լուրերն, որք օրուան այս մեծ խնդրոյն նկատմամբ հրատարակեցան ի Կ. Պոլիս, մեր Կովկասեան յատուկ Թղթակցին հեռագրած լուրերն էին։ Մեր Թղթակիցը ծանոյց թէ մինչեւ 2|14 մայիս Ամեն. Մակար Սրբազան տակաւին ընդունած չէր Թուրքիոյ Հայոց Պատուիրակութեան պաշտօնը, զոր Ս. Պատրիարք Հայրն, յարգանաց և վստահութեան մեծ ցոյց մ'ընելով, յանձնած էր Ն. Սրբազնութեան։ Ըստ մեր մասնաւոր տեղեկութեանց, մինչեւ այն ժամն յորում կը գրենք այս տողերը, (ուրբաթ կէսօր), Կաթողիկոսական Ցանձնաժողովոյ Ամեն. Նախագահն Էջմիածնէն հեռագրական պատասխան չէր ստացած, ծանուցանող թէ Մակար Սրբազան ընդունած է Թուրքիոյ Հայոց Պատուիրակը լինել յառաջիկայ երկուշաբթի (մայիս 7) գումարելի Ընտրողական ժողովոյն մէջ։

Ո՛չ ոք կարող է անտարբեր լինել այս տեղեկութեանց ծանրակշիռ նշանակութեան։ Շաբաթէ մ'ի վեր է որ Մակար Սրբազան իւր ձեռաց մէջ ունի այն պաշտօնագիրը որ զինք Թուրքիոյ Հայոց Պատուիրակ կը կարգեն յընտրութիւն Կաթողիկոսին, և սակայն Ն. Սրբազնութիւն ո՛չ կ'ընդունի, ո՛չ ալ կը հեռագրէ անմիջապէս թէ չընդունիր։ Օր մը կամ երկու օր հազիւ մնացած է, որ Կաթողիկոսական ընտրութիւն պիտի կատարի, և Մակար Սրբազան կը հաճի անստուգութեան մէջ թողուլ զմեզ թէ ընտրութեան օրը Պատուիրակ պիտի ունենա՞նք թէ ոչ։ Գուցէ կը խորհի ամենավերջին ժամուն յայտնել իւր որոշում, զոր գուցէ դիտմամբ կ'ուշացնէ, որպէս զի Թուրքիոյ Հայք, տարբեր տնօրինութիւն մ'ընելու ժամանակ չունենալով, պարտաւորին գլուխ ծռել կատարուած իրողութեան առջեւ։ Գէշ հաշիւ չէ այս, եթէ երբեք հաշիւ կայ գործին մէջ։ Բայց եթէ հաշուով մը, անպատուաբեր հաշուով մը չէ որ Մակար Սրբազան անպատասխանի կը թողու իրեն եղած այնչափ մեծարական հրաւէր մը, պէտք է ընդունիլ թէ Ն. Սրբազնութիւն ո՛չ նուազ ցաւալի անհոգութիւն մը ցոյց կուտայ, վարանման և շփոթութեան մէջ թողլով զմեզ։ Պիտի սիրենք յուսալ մինչեւ վերջին վայրկեանը թէ Մակար Սրբազան գործիք չպիտի լինի օտարոտի դիտումներու, և այսպիսի վճռական վայրկենի մը մէջ անձնուիրաբար և անշահախնդրաբար պիտի մատուցանէ ծառայութիւն մը, զոր Ազգին և Եկեղեցւոյն կենսական շահերը կը պահանջեն իրմէ։ Բայց եթէ այս վերջին յոյսն ալ ի դերեւ ելնէ, եթէ երկու կամ երեք օրէն իմանանք թէ Մակար Սրբազան վերջին վայրկենին մերժած է Ս. Պատրիարք Հօր կողմէ իրեն յանձնուած պաշտօնը, պիտի պարտաւորինք հետեւցնել թէ Կաթողիկոսական Տեղակալին անձնական վրէժխնդրութեան մը զոհած է Թուրքիոյ Հայոց իրաւունքն, և իւր դիրքին շնորհիւ ստացած ազդեցութիւնն ու հեղինակութիւնը լաւագոյն դատի մը չէ ուզած գործածել այն միակ պատճառաւ թէ երից ընտրելեաց ցանկին մէջ իւր անունը չէր տեսած։

Այս նկատմամբ, արդարեւ, շաբթուս մէջ բաւական լուսաւորեցանք «Ամեն. Մակար Սրբազանի հետ» տեղի ունեցած «Տեսակցութեան մը» պատմութեամբ, զոր երկուշաբթի հրատարակեցինք։ Այդ խօսակցութենէ կը հասկցուէր պայծառապէս թէ, ցորչափ ծանօթ չէր Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ ընտրութեան արդիւնքը, Մակար Սրբազան ջերմագին կը ջատագովէր Թուրքիոյ Հայոց մասնակցութեան իրաւունքն, և այս՝ Բեդրպուրկէն եկած վերջին գիրն ալ ստանալէ յետոյ։ Կաթողիկոսական Տեղապահը քանիցս յայտարարեր էր, և յատուկ Յաւելուածով մը հրատարակել տուեր էր Արարատայ մէջ, թէ Կ. Պոլսոյ Ազգ. Ժողովը կատարեալ իրաւունք ունի Էջմիածնի վերջնական ընտրութեան մասնակցելու Պատուիրակաց միջոցաւ, եթէ փոխանակ մէկ անձ երբեք Կաթողիկոս ընտրելու, առաւելագոյն քուէ ստացող երեք անձանց անուններն հաղորդէ։ Ազգ. Ժողովը զայս կ'ընէ ճշդիւ։ Կաթող. Ցանձնաժողովն աստիճան մ'եւս յառաջ կ'երթայ, և Պատուիրակ ղրկելն աւելորդ համարելով, Ն. Սրբազնութեան կը թողու Ազգ. Ժողովոյ երեք ընտրելիներն իրենց քուէներով ներկայացնել Ընտրողական Ժողովոյն։ Բայց այս ընտրելեաց անունները Նար-Պէյ Սրբազանի կողմէ առ ի տեղեկութիւն հեռագրուելուն պէս, ամեն ինչ կը փոխուի Մակար Սրբազանի սրտին և մտքին մէջ։ Յաւելուածին հրատարակութիւնը կը կասեցնէ, և ինք որ այնքան ներգործական դիրք մը բռնել կը խոստանար ի պաշտպանութիւն Թուրքիոյ Հայոց իրաւանց, չէզոք դիրք մը կը սկսի բռնել, որ օտարոտի պահանջած կրաւորական դիրքն էր ճշդիւ, և ի վերջոյ, տեսնելով թէ Թուրքիոյ Հայք իւր ծառայութեան կարօտ մնացեր են, իւր կերպիւ իւր արհամարհոտ լռութեամբ, որ ժխտական պատասխանի մը փոխուելու հաւանականութիւն կ'ընծայէ, ըսել կը թուի անոնց․ «Դուք զիս արժանի չհամարեցիք Կաթողիկոսական ընտրելեաց «կարգը դասուելու․ ես ալ զձեզ «արժանի չպիտի համարիմ Կաթողի-«կոսական Ընտրութեան որ և է կերպիւ մասնակցելու, և մէկ հարուա-«ծով հիմն ի վեր պիտի տապալեմ ձեր բոլոր յաւակնութիւնները։»

* *

Մաղթե՛նք, քան որում չենք կըրնար աւելի բան մ'ընել, որ այս յուսալքութիւն ի դերեւ ելնէ, և դէպքերու ընթացքին սպասելով հանդերձ, որք երկու օրէն ամեն ինչ պիտի պարզեն, կրկնենք անգամ մ'եւս թէ, Կաթողիկոսական Ցանձնաժողովը սխալեցաւ ուղղակի Կ. Պոլիսէն Պատուիրակ չղրկելով յԷջմիածին, և քաղաքագիտութիւն համարեց ինչ որ յայտնապէս Ազգին շահը չէր։ Ամեն հաշիւ ընելով հանդերձ, եթէ Պատուիրակ ղրկէինք, ի՞նչ կը կորուսանէինք։ Ամենէն աննպաստ պարագայի մէջ իսկ, արդիւնքն աւելի գէշ չպիտի լինէր քան եթէ գործը թողէինք Մակար Սրբազանի ձեռք։ Եւ ընդհակառակն, շատ բաներ շահելու յոյս կրնայինք ունենալ։ Նախ, պարտաւորութիւն մը կատարած կը լինէինք, և իրաւունք մ'ի գործ դրած։ Երկրորդ, միջոց կ'ունենայինք յայտնապէս և մասնաւորապէս մեր Ռուսահայ եղբարց առջեւ պարզելու և փաստաբանելու մեր դատն, այն եղբարց առջեւ, որք, ըստ յայտարարութեանց ռուս կառավարութեան, ձայն ունին այս Կաթողիկոսական խնդրոյ մէջ, և իրաւունք՝ կարծիք մը և փափաք մ'ունենալու։ Երրորդ, այնպիսի վիճակի մը մէջ կը լինէինք, որ ամեն նպաստաւոր պարագայէ օգուտ կարենայինք քաղել։ Եւ չորրորդ, առիթ կ'ունենայինք անձնական յարաբերութեանց մէջ մտնելու Էջմիածնի կղերին և Ռուսիոյ Հայոց եկեղեցական և աշխարհական պատգամաւորաց հետ, և անոնց կարծիքները, գաղափարներն ու զգացումներն իմանալու թէ՛ Կաթողիկոսական խնդրոյ, թէ՛ Մայր-Աթոռոյ կացութեան, թէ՛ Պոլոժենիոյ փափաքելի վերաքննութեան և թէ՛ Ազգին ու Եկեղեցւոյն կենսական շահուց վերաբերեալ ուրիշ բազում կարեւոր խնդրոց ու նիւթոց վրայ։ Ասոնցմէ զատ, այն պատճառաւ իսկ որ ռուս կառավարութիւնն իւր ներքին տեսութեանց հակառակ կը դատէր Կ. Պոլսէն Պատուիրակաց առաքումը, միթէ ճիշդ այդ պատճառաւ պարտաւոր չէի՞նք փութացնել Պատուիրակաց առաքումն։ Ի՞նչ, միթէ ռուս կառավարութիւնը զօրքով ու թնդանօթով պիտի արտաքսէ՞ր զմեզ իւր երկրէն։ Միթէ Սեւաստափոլի Նաւատո՛րմը Բաթումի կամ Փոթիի առջեւ պիտի շարուէր, թող չտալու համար որ Կ. Պոլսէն եկող եկեղեցական մը և աշխարհական մը, — կամ միայն եկեղեցական մը, — Կովկասու հողին վրայ ոտք կոխէին։

Ո՛չ, ամեն հաւանականութիւն կար թէ մեր Պատուիրակներ, ճարտարութեամբ շարժելով, պիտի յաջողէին ազգօգուտ արդիւնքներ ձեռք բերել զանազան ուղղութեամբք, և եթէ Պատուիրակ ղրկելով, Կաթողիկոսական խնդրոյ մէջ անյաջող ալ ելնէինք, պատուաւորապէս կորուսած պիտի լինէինք, միանգամայն մեր կողմը ձգելով համայն Ռուսահայոց համակրանքը։ Մինչդեռ այժմ, եթէ մեր բոլոր յոյսեր ի դերեւ ելնեն, Ռուսահայոց ստուար մեծամասնութիւնն, որ Մակար Սրբազանի վրայ համարում չունի, անհիմն պիտի գտնէ մեր նուրբ հաշիւներն և պարզապէս պիտի ծիծաղի մեր անխոհեմութեան վրայ, ինչպէս կ'երեւի թէ արդէն սկսած են ծիծաղիլ Տփղիսի մէջ։

* *

Ազգային Վարչութեան այս շաբթուան գործունէութիւնը գոհացուցիչ չպիտի կրնանք գտնել։ Վարչութեան գրասեղանին վրայ կային թէև ընթացիկ բայց կարեւոր խնդիրներ, որոց ո՛չ մին չլուծուելով, և լուծելու ջանք անգամ չլինելով, մէկ մէկ անորոշ կերպիւ յետաձգուած են։ Օրինակի համար, թափուր մնացած Առաջնորդական Վիճակաց մէկ մասին նկատմամբ տնօրինութիւն մ'ընելու համար, որոշուած է սպասել դատական նախարարին տալիք պատասխանին, մինչդեռ տարիներէ ի վեր պատասխանի սպասելով է որ այդ Վիճակներ այսպէս թափուր և անխնամ մնացած են։ Հարկ էր որոշում մը տալ, օրինակի համար՝ առժամանակեայ Փոխանորդներ ղրկելով, կամ վերջապէս համոզուելով գործնական մտօք թէ «բարձրագոյն հրամանաւ մայրաքաղաք բերուած Առաջնորդաց» իրենց Վիճակները վերադառնալը՝ կարգ մը բացայայտ պատճառներով անկարելի դարձած էր։ Միւս Վիճակաց համար, որոց Առաջնորդք քաղաքական պատճառներով չէ որ հեռացած են իրենց պաշտօնավայրերէ, առաւել հետաքրքրաշարժ «տնօրինութիւն» մ'եղած է՝ Կրօնական և Քաղաքական Ժողովոց Դիւաններուն յանձնարարուելով «քննել և տեղեկագրել թէ այդ Վիճակներ ի՛նչ պատճառաւ և ո՛րչափ ժամանակէ հետէ թափուր մնացած են, և ի՛նչ կնճիռք և դժուարութիւնք կան», երբ թէ Վարչութիւնը ցարդ չէր կրցած ըմբռնել այս նախնական տեղեկութիւններն, և երբ թէ այն տնօրինութիւնք որք այդպիսի ձեւական քննութենէ մը յետոյ գուցէ ձեռք առնուին, այժմէն իսկ չէին կրնար որոշուիլ։ Պէտք էր ճանչել այն ազգային և բարոյական ծանր վնասներն որք յառաջ կուգան բազմաթիւ Վիճակաց երկար ժամանակ անխնամ և անգլուխ թողուելէն։ Պէտք էր ընդունիլ թէ, ընդհանրապէս, գաւառներն ազգային տեսակէտով շատ խեղճ վիճակի մը մէջ ինկած են, քանի որ մեծամասնութիւն կը կազմեն այն Վիճակներ որք Առաջնորդ կամ որ և է տեսակ հոգեւոր հովիւ կամ գլուխ չունին, ինչպէս ցոյց կը տրուէր վիճակագրական կարեւոր աշխատութեան մը մէջ զոր անցեալ օր հրատարակեցինք, և թէ, ինչ որ լինէին գաւառացւոց կամ առաջնորդաց թերութիւնք, այսպիսի ողբալի վիճակի մը շարունակութիւնը ծանր պատասխանատուութիւն կը թողուր նաեւ Կեդրոնական Վարչութեան վրայ։ Պէտք էր որ Կեդր. Վարչութիւնն այսպիսի պարագայից մէջ իւր վերին հսկողութեան իրաւունքն ի գործ դնէր, ո՛չ թէ լոկ այնպիսի քննութեանց ձեռնարկելով որք տարիներ կը տեւեն և եզրակացութեան մը չեն յանգիր, այլ անմիջական տնօրինութիւն մ'ընելով, որպէս զի առաջնորդազուրկ Վիճակներն երեսի վրայ չմնան առաւել երկար ժամանակ։ — Ամբրոսիոս վարդապետին Ռուսիոյ մէջ ըրած հանգանակութեան հաշիւները քննելու համար եղած «տնօրինութի՛ւնն» եւս այդ խնդիրը թողելէն զատ բան մը չնշանակեր։ — Կը ցաւինք ըսել թէ այս կերպ «տնօրինութիւնք» տնօրինութիւն չեն ամենեւին, և թէ Վարչութեան աշխարհական և կրօնական անդամք ի զուր ժամավաճառ եղած պիտի լինին շաբաթը ի շաբաթ Պատրիարքարան իջնելով և տասն և հինգ օրը կամ ամիսն անգամ մը Խառն Ժողով գումարելու ձանձրութիւնն տանելով, երբ [illegible] տալով այնպիսի որոշումներ, որք խնդիրները, մեծագոյն ինչպէս նաև փոքրագոյն խնդիրներն, իրենց առջի վիճակի մէջ թողլէ զատ հետեւանք չեն ունենար, և կարող ալ չեն ունենալ։

* *

Չենք հասկնար նաեւ թէ ինչ պատճառաւ Եկեղեցական Համագումար Ժողովը կը վարանի յառաջ տանիլ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական խնդիրն, և օրինաւոր և ազգօգուտ եզրակացութեան մը բերել զայն, — Կիլիկիոյ խնդիրը, զոր այնչափ գովելի եռանդեամբ ընդգրկեց անցեալ տարի, և որուն քննութիւնը մեծ խնամով ու աշխատանքով կատարեցաւ ձեռնհաս Ցանձնաժողովոյ մը միջոցաւ։ Ընդէ՞ր այդ եռանդ, ընդէ՞ր այս վարանում։ — Մեր բոլոր ազգային ձեռնարկութեանց համար կրնանք ըսել զայս հարցում, զոր այժմ մասնաւոր հոգածութեամբ մը կ'ուղղենք Համագումար Ժողովոյն։ Խառն Ժողովն արդեօք գո՞հ է խնդրոյն վիճակէն, և Համագումար Ժողովոյ Գերապատիւ և Արժանապատիւ անդամք կը կարծե՞ն արդեօք, ուրիշ ազգային ամենօրեայ մարմիններու պէս, թէ խնդիր մը յանձնաժողովոյ մը յանձնելով կը լուծուի ու կը վերջանայ։ Արդարեւ, այս կերպիւ ալ լուծում մը տեղի կ'ունենայ, բայց ա՛յն լուծումն է այս, որ մեռելութեան իսկ կը յաջորդէ, այսինքն խնդիրները մոռացնելով ձեռք կը բերուի։ Այդ կերպիւ խնդիրները կը լուծուին բառին Ֆիզիքական իմաստով, իրենց հետ լուծելով բոլոր այն տարրերն որոց հետ աւելի կամ նուազ շօշափման մէջ գտնուած են, և որոց առաւել կամ նուազ ուղղակի վերաբերութիւն ունեցած են։ Արդեօք ա՞յս տեսակ լուծման մը կը սպասէ Համագումար Ժողովը․ . . .

⁂

Շաբթուս քաղաքական կարեւոր լրոց մին էր այն յաղթութիւն զոր Գ. Կլատստոնի Նախարարութիւնը տարաւ՝ Սուտանի և Կորտոն փաշայի մասին իւր քաղաքականութեան դէմ առաջարկեալ պարսաւանաց քուէին մերժմամբ։ Թէեւ համամիտ չենք կրնար լինել Թայմզի, որ քուէարկութեան արդիւնքն իսկ «բարոյական պարտութիւն» մը կը համարի Նախարարութեան համար, բայց պարտաւոր ենք ճանչել թէ 275 ի դէմ 303 ձայնից մեծամասնութիւն մը շատ բարեգուշակ չէ Գ. Կլատստոնի Նախարարութեան համար։ Որովհետեւ մեծամասնութիւնը միայն 28 ձայն է, 15 Երեսփոխանաց մի կողմէ միւս կողմն անցնելովը Նախարարութեան ճակատագիրն որոշուած պիտի լինէր։ Դիտելի է նաեւ թէ, քանի անգամ որ եգիպտական խնդրոյ վրայ վիճաբանութիւն տեղի ունեցած էր, նախարարական աշխարհավարութեան դէմ ներկայացեալ առաջարկներն առաւել ստուար մեծամասնութեամբք մերժուած էին։ Ցորմէ կը հետեւի թէ վերջին ժամանակներս իւր հետեւողներէ շատեր ալ սկսած են դժգոհիլ Գ. Կլատստոնի նախարարութեան Սուտանեան աշխարհավարութենէն։

Խնդիրն այս անգամ սա էր թէ, նախարարութիւնը սխալած էր անպաշտպան թողլով զԿորտոն ի Խարթում։ Ասոր ի պատասխանի, Գ. Կլատստոն յայտարարած է թէ նախարարութիւնը դիտէ թէ պարտաւոր է օգնութիւն հասցնել Կորտոն զօրավարին, երբ պարագայք ներեն։ Միւս կողմէ, կ'իմանանք թէ յԵգիպտոս նորէն հրամաններ ղրկուած են արշաւանք մը պատրաստելու դէպ ի Սուտան, ուր պիտի երթան բրիտանական զօրքերը . . . Հոկտ. ամսոյ մէջ։ Բայց միթէ հաւանական չէ՞ որ մինչեւ այն ատեն Կորտոն գերի իյնայ։ Մանաւանդ թէ երեկ առնուած լուրեր ապստամբաց կողմէ յարձակողական շարժմանց վերսկսումը կ'իմացընէին։

Այս պահուս Անգլիոյ մէջ մեծ համակրանք կը զգացուի Կորտոն զօրավարին համար, որ արդարեւ դառն վիճակի մը մէջ կը գտնուի ի Խարթում, ուր ներքին և արտաքին թշնամիներէ միանգամայն պաշարուած է։ Բայց ի՛նչ օգուտ որ շատ ծանր գործ է տարւոյս այս եղանակին մէջ զօրք ղրկել, մանաւանդ եւրոպացի փափկակազմ զօրք, «Սեւամորթներու երկրին» խորերը։

* *

Դեսպանախորհուրդն եւրոպական քաղաքականութեան օրակարգին վերայ է միշտ։ Շաբթուս մէջ հրատարակեցինք խնդրոյն զանազան կողմերը լուսաւորող շատ մը տեղեկութիւններ։ Այժմ ստոյգ կը թուի թէ Դեսպանախորհուրդը տեղի պիտի ունենայ, որովհետեւ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Ֆրանսա և Անգլիա համաձայնած են։ Բայց որովհետեւ Գ. Կլատստոն չուզեր պատասխանել այն հարցման թէ, Դեսպանախորհուրդը բաց ի Եգիպտոսի ելմտական խնդրէն՝ պիտի կրնա՞յ զբաղիլ ուրիշ խնդրով ալ, կը տարակուսինք թէ այս էական կէտ որոշուած չէ դեռ, և յայնժամ չենք հասկնար թէ Ֆրանսա և Անգլիա ինչպէս համաձայնած կը լինին, քանի որ բանակցութեանց կարեւորագոյն կէտը ճիշդ այդ էր։ Լոնտոնի մեծ թերթերն, որք ամեն բանէ առաջ Անգլիոյ սեղանաւորաց և դրամատէրաց շահերը կը ներկայացնեն, և հետեւապէս Եգիպտոսի վրայ Բրիտանական հովանաւորութիւնն հաստատուած տեսնելու փափաքող են միշտ, չեն ուզեր որ տէրութիւնք, ի Դեսպանախորհուրդ գումարուելով, ելմտական խնդրէն անդին կարենան անցնիլ։ Բայց մեք Գ. Կլատստոնի արդարասիրութենէն և խորին քաղաքագիտութենէն պատշաճագոյն կարգադրութիւն մը սպասելու իրաւունք ունինք։

⁂

Պիզմարք իշխանն ալ շաբթուս մէջ Խորհրդարանական յաղթանակ մը տարաւ, մեծ դժուարութեամբ և փոքր մեծամասնութեամբ մը քուէարկել տալով իւր առաջարկը թէ, երկու տարւոյ համար եւս նորոգուին այն բացառիկ օրէնքներ, որք Ընկերվարականաց դէմ ուղղեալ են, և անոնց գործելու և խօսելու ազատութիւնները կը սեղմեն։ Գերմանիոյ Երեսփոխանաց Ժողովոյն մէջ, կուսակցութիւնք դեռ որոշ կազմակերպութիւն մը չեն ստացած։ Ազատական և Պահպանողական այն երկու մեծ բաժանմանց միջեւ կան շատ մը մանր մունր ստորաբաժանումներ, և այս իրողութիւն մեծապէս կը դիւրացնէ Պ. Պիզմարքի նման խորհրդարանական ձեւերն առ ոչինչ դրող աշխարհավարի մը ծրագրոց յաջողումն։ Պ. Պիզմարք պարագայից պահանջման համեմատ կը յենու հակառակ կուսակցութեանց վրայ, բաւական է որ իւր ծրագրեր քալեն։ Ընկերվարականաց խնդրոյն մէջ յենած էր կաթոլիկ յետադէմ կուսակցութեան վրայ, որոյ դաշնակցութիւնն այս վերջին յաղթանակը շահեցուց իրեն։

Պ. Պիզմարք իւր բնական սրամտութեամբ տեսնելով թէ տասն և իններորդ դարու այս վերջին քառորդին մեծագոյն խնդիրը լինել սահմանուած է ընկերային խնդիրն, հոգւով ու մարմնով կը զբաղի այդ խնդրով։ Իւր ըրած քննութիւնն անշուշտ պատուաբեր է, բայց այդ խնդրով զբաղելու կերպին վրայ կարծիքները բնականապէս կը տարբերին։ Ընկերվարականաց դէմ զինուելով, քաղաքագէտ իշխանը կը յուսայ լուծել ընկերային խնդիրը։ Եւ ոչ միայն իւր հայրենեաց, այլ բոլոր Եւրոպիոյ մէջ կ'ուզէ տեսակ մը խաչակրութիւն մղել անոնց դէմ։ Եւրոպիոյ «պահպանողական» տէրութիւնք կը փափաքին տեսակ մը «միջազգային ոստիկանութիւն» սահմանել յեղափոխականաց դէմ, միտում մը որ, դժբախտաբար կամ բարեբախտաբար, նոր չէ։ Ասոր վերաբերեալ հետաքրքրաշարժ յայտնութիւնք հրատարակեցան մեր երէկի թուով։ Բայց Անգլիա, Ֆրանսա և Զուիցերիա, յեղափոխականաց գլխաւոր ապաստանարանները, տակաւին հաւատք ունին ազատամտութեան վրայ, և Պերլինէն ու Բեդրբուրկէն եկած հրաւէրներուն չեն անսար։

* *

Արեւելեան Րումելիի խնդիրը լուծուած կրնայ համարուիլ։ Շաբթուս մէջ ստուգուեցաւ թէ Ռուսիա և Թուրքիա, շահ ունեցող գլխաւոր տէրութիւնք, համաձայնած են նոր ընդհանուր կառավարչին վրայ, որ է հանրածանօթ Կավրիէլ էֆէնտի Քրեստովիչ, հմուտ և խելացի Պուլկար հայրենասէր մը, որ երկար ժամանակ դատաւորական պաշտօն վարած էր ի Կ. Պոլիս։ Կավրիէլ էֆէնտի Թուրքաց, Պուլկարաց և Յունաց միանգամայն վստահութիւնը վայելելու թանկագին առաւելութիւն ունի։ Միւս մեծ տէրութիւնք հետզհետէ կը հաւանին այս լաւ ընտրութեան, որուն համար կրնանք շնորհաւորել կայսերական կառավարութիւնը։

Բ. Դուռը գոհ լինելու ուրիշ պատճառ մ'եւս ունի, տեսնելով թէ հետզհետէ կը տկարանայ և կը դադրի այն շարժումը որ Պալքանաց երկու կողմերը ծագեր էր՝ Պուլկարիոյ և Արեւելեան Րումելիի միացման համար։ Ամենէն խանդավառ Պուլկար հայրենասէրք համոզուած լինել կը թուին թէ այսպիսի փոփոխութիւն մը գոնէ կանխահաս է տակաւին։ Անոնք կը յորդորեն իրենց հայրենակիցները՝ նորանոր քաղաքական փոփոխմանց վրայ խորհելէ աւելի՝ հոգ տանիլ իրենց մտային և տնտեսական զարգացման, որուն դեռ շատ դիւրութիւններ կ'ընծայէ իրենց այժմու վիճակն իսկ։ Պուլկար ազգն, իւր բնական ողջմտութեամբ, արդէն բնազդմամբ զգացած լինել կը թուի այս խրատի պատշաճականութիւնն, և արդարութիւն է խոստովանիլ թէ Պուլկարիոյ և Արեւելեան Րումելիի ամեն կողմերը Պուլկարք մեծ փոյթ կը ցուցնեն հետզհետէ բարւոքելու իրենց բարոյական և նիւթական վիճակը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն, իւր տունն Օրթագիւղ փոխադրելուն առթիւ, հինգշաբթի օր կայսերական պալատը գնաց, Վեհ. Սուլթանին այս շնորհեւ համար վերստին իւր երախտագիտութիւնը յայտնելու։

Ս. Պատրիարք Հայրը նոյն օրը Բեբագ գնաց, սպանիական դեսպան Բօսլլօ կոմսին, ի փոխադարձ այցելութիւն։

Ս. Պատրիարք Հայրն նոյն օր այցելութիւն տուաւ Տիկին Հեղինէ Ն. Զարիֆիի, մխիթարելով զայն դառն կորստեան համար զոր կրած էր իւր բարեհամբաւ ամուսնոյն մահուամբ, և շնորհակալութիւն յայտնելով ի նպաստ Հայ աղքատաց եղած կտակին համար։

Երկու շաբաթ յառաջ հրատարակած էինք Ռոտոսթոյի Առաջնորդ Գեր. Տ. Ներսէս Ս. Արքեպիսկոպոսի հրաժարիլն։ Արդ՝ այս շաբթու մէջ նոյն գաւառական ժողովէն գիր մը հասաւ ի Պատրիարքարան, որով գոհունակութիւն և շնորհակալութիւն կը յայտնուի Նորին գերապատուութեան պաշտօնավարութեան համար, և կը խնդրուի չընդունիլ հրաժարականը, ծանուցանելով թէ հրաժարման պատճառ են՝ վերջին օրերս տեղի ունեցած անախորժ հրատարակութիւնք ընդդէմ Նորա։

Ուսումն. Խորհրդոյ Ե. նիստն տեղի ունեցաւ երէկ ի Ղալաթիա։

Խորհուրդն ընթերցաւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր պատասխանն, վերաբերմամբ Կեդրոնական Ուսումնարանի հաստատութեան համար Թաղական ժողովոց հետ խառն գումարում մ'ընելու առաջարկին։ Նորին Սրբազնութիւնն յայտնելով թէ այս մասին բանակցած է Քաղ. Ժողովոյ Ատենապետ պէյի հետ, իւր կարծիքն կը հաղորդէ, և պատրաստակամութիւն կը յայտնէ յիշեալ խառն գումարման նախագահելու։ Խորհուրդն որոշեց Քաղ. Ժողովոյ հրաւէրին սպասել խառն գումարումն ընելու համար։

Խորհուրդն գրագրեցաւ նաեւ Սեբաստիոյ Աղիւլէ գիւղաքաղաքի վարժարանի, Եօզղատէն խնդրուած ուսուցչաց և Տիվրիկու Սինճան գիւղի ու Թօմարզայի վարժարանաց խնդիրներով, վաւերացոյց Խասգիւղի Ընթերցասիրաց և Բաղչէի Խուլթիկ գիւղի Եղբայրասէր Ընկերութեանց կանոնագրերն, և ուսուցչական վկայագիր տուաւ Միացեալ ընկերութեանց Վասպուրականի վարժարանաց փոխ-Տեսուչ Պառաւեան Յովհաննէս էֆ.ի։

Խորհուրդն որոշեց մերթ ընդ մերթ այցելել Պօլսոյ և արուարձանաց Ազգ. վարժարաններն, նոցա բարոյական և նիւթական վիճակին ի մօտոյ տեղեկանալու և բարեկարգութեան հսկելու համար։ Ուստի, յիշեալ վարժարաններն շրջանակներու բաժնեց, առ այժմ իւրաքանչիւր շրջանակի այցելութիւնն իւր անդամակցաց յանձնելով ըստ հետեւեալ ցուցակի.

Ց. Գուրգէն և Նշան Փափազեան էֆէնտիներու.

1. Պէշիկթաշ
2. Օրթագիւղ
3. Գուրուչէշմէ
4. Ր. Հիսար
5. Պօյաճի գիւղ
6. Եէնիգիւղ
7. Պէօյիւքտերէ

Մէզպուրեան և Պերպէրեան էֆէնտիներու.

1. Իւսկիւտար
2. Գուզկունճուգ
3. Գանտիլլի
4. Պէյքօզ
5. Գատըգիւղ
6. Գարթալ
7. Գընալը կղզի

Ց. Ոսկան և Տօքթ. Իւթիւճեան էֆէնտիներու.

1. Բերա
2. Ֆերիգիւղ
3. Ղալաթիա
4. Գասըմփաշա
5. Խասգիւղ
6. Էյուպ 2 թաղ
7. Պալատ
8. Թօփգափու
9. Գարակէօմրիւկ

Մկրտիչ էֆէնտի Մելիքեանի

1. Մայր եկեղեցի
2. Գումգափու-դուրս
3. Կէտիկփաշա
4. Եէնիգափու
5. Սամաթիա
6. Սմ. Նոր թաղ
7. Նարլըգափու
8. Մաքրիգիւղ
9. Ս. Ստեֆանօ
10. Եէտիգուլէ

Իսկ Ազգ. Հիւանդանոցի Որբանոցի այցելութիւնն բացառիկ կերպով մը կատարել որոշեց։

Նիստն որ ժամ 7ին սկսած էր 11ին վերջացաւ. յաջորդ գումարումն յառաջիկայ ուրբաթ ժամ 2½ին ընելու որոշմամբ։

—

Վանէն կը գրեն, թէ տեղւոյն ազգայիններէն Կասպարեան Կասպար անուն հիւսն գործով Բաղէշ գտնուած ժամանակ, Չիֆնիկիրդաշէ Մէհմէ Միւլալիի որդին՝ ընկերի մը հետ, գիշերը տունն, նորա սան դռները խորտակեր, և ընդ մէջ միայնակ գտնելով նորա կինն, առաւօտուն միայն խորհեր են տունէն դուրս ելնել, և կնոջ ունեցած ոսկիներն ալ յափշտակեր գացեր են, և թէ՝ այս երկուքն ալ թէպէտ ի սկզբան կառավարութեան կողմանէ ձերբակալուելով՝ բանտարկուեր ու քննութեան ենթարկուեր են իբրեւ ոճրագործ, սակայն ապա իբրեւ պարզ յանցաւոր համարուեր, և հաւկ ուրեմն արձակուեր են ընդ երաշխաւորութեամբ, մինչդեռ երկուքն ալ հռչակաւոր են որդէն իրենց այսօրինակ արարքներովը։ Ըստ մեր մասնաւոր տեղեկութեանց՝ արձակուած չեն այս անձինքն, խիստ քննութեան ու դատաստանի ենթարկուած են, և ամենայն արդարութեամբ պիտի տրուի իրենց արժանի պատիժը։

ԹԻՐԱՅԻ ՄԵԾ ՀՐԴԵՀԸ

Այս խնդրոյ վերաբերեալ հետեւեալ պաշտօնագրեր Մասիս-ի մէջ հրատարակուած ըլլալով, արժան կը համարինք արտատպել.

Բ. Դուռն առ Ազգ. Պատրիարքարանն

Բերայի մեծ հրդեհին արկածելոց նպաստելու միջոցներուն վրայ խորհրդակցելու համար, Ներքին նախարարին նախագահութեամբ Յանձնախումբ մը կազմուած ըլլալով, կը խնդրուի որ Հայ ազգին երեւելիներէն երկու անձ ընտրէք և անմիջապէս Ներքին պաշտօնատունը ղրկէք։

27 մայիս 1286.

Պատրիարքարան առ Բ. Դուռն

Ձեր Բարձրութեան Թէզքերէին պատասխանութեան վերահասու ըլլալով, Ձեր բարձր հրամանաց համեմատ՝ ազգիս երեւելիներէն Նորատունկեան Վանեցուց Յակոբ և Մանուկեան Սեննեքերիմ էֆէնտիներն յիշեալ Յանձնախմբին անդամ նշանակած և Ներքին նախարարութեան պաշտօնատունը ղրկած եմ.

28 մայիս 1286.

Պատրիարքարան առ Մեծ-Եպարքոսն

Անցեալ օր Բերա պատահած մեծ հրդեհին մէջ այրող և կատարեալ թշուառութեան մատնուող ժողովուրդը սպառապարելու և կերակրելու միջոցներն հայթայթելով բազմաթիւ դժբաղդ արկածելոց սփոփելու համար ամեն օր Վեհ. Սուլթանին բրած շնորհաց հազարէն մէկին համար իսկ Հայ Ազգն իւր շնորհակալեաց հարկը մատուցանելու կարող չէ եղած տակաւին։ Արքունի Թնդանօթարանի վարչութեան և Քաղաքապետութեան կողմէ շարունակ եղած բազմաթիւ նպաստներով փողոցները կոծի և մերկ մնացող բոլոր տարաբաղդ հրկիզեալք, թէեւ մասնակից կը լինին Վեհ. Սուլթանին շնորհաց, սակայն դժբաղդ հրկիզելոց տրուած ուտեստին և այլ նիւթոց բաշխման եղանակը՝ բաղձացեալ նպատակին համեմատ՝ օգտակար ըլլալու համար պէտք է ստուգել և գիտնալ հրկիզեալ ամէն մի բնտանեաց անդամներուն թիւն և անոնց կարօտութեան աստիճանը. Թաղապետական վարչութիւնն՝ այս մասին որչափ ալ ուշադրութիւն ընէ, բնականաբար չկրնար հասնիլ իւր նպատակին, և մեր անձնական քննութիւններն ալ կը հաստատեն զայս, ուստի դժբաղդ արկածելոց ըստ կարի օգնելու համար ուրիշ ազգաց նման մեր ազգն ալ յատուկ յանձնախումբ մը կազմած ըլլալով, եթէ Ձեր Բարձրութիւնն յարմար դատէ, կը խնդրենք որ բարեհաճի արտօնել որ յիշեալ բնտանեաց ամէն օր տրուելիք նիւթերն ընդ հսկողութեամբ Թաղապետական պաշտօնէութեան՝ այս յանձնախմբին ձեռամբ բաշխուին, և ներկայ տխրալի թշուառութեան մէջ այս տեսակ խառն ժողովուրդի մը պատուոյն և առողջութեան վրայ հսկելու համար յիշեալ յանձնախմբին ընկերացեալները պէտք եղած պաշտօնէից կողմէ պատիւն և գործադրութիւն, և այս անպատեհութեան ալ առաջքն առնուի։

30 մայիս 1286.

Բ. Դուռն առ Պատրիարքարանն

Բերայի Հայ հրկիզելոց տրուելիք ուտեստին և այլ նիւթոց բաշխումն՝ ազգային կազմեալ Յանձնախմբի մը միջոցաւ կատարել խնդրոյ Ձեր Սրբազնութեան Թագրիրին վրայ, Ներքին նախարարութեան հետ փոխանակուած թղթակցութեան ի պատասխան՝ ծանուցուած է թէ կարօտ հրկիզելոց համար հաւաքուող նպաստից բաշխումը դեռ սկսած չըլլալով, առ այժմ տրուած ուտեստն և այլ նիւթերն առժամեայ կերպիւ և տանց բացատութեան կը բաշխուին, և թէ այս խնդրոյն մէջ ազգ., կրօնք և հպատակութիւն չխտրուելուն համար, ազգային Յանձնախմբի մը կազմութեան պէտք չկայ։

20 յունիս 1284

Պատրիարքարան առ Մեծ-Եպարքոսն

Ձեր Բարձրութեան Թէզքերէին պատասխանութեան եղայ։ Յունիս 30 թուով և 15 համարաւ Ձեր Բարձրութեան մատուցած Թագրիրիս մէջ Բերայի հրկիզելոց համար հաւաքեալ նպաստից բաշխման եղանակին նկատմամբ ուրիշ բան ըսուած չէր, եթէ ոչ սա թէ ամեն օր հրկիզելոց տրուելիք ուտեստին և այլ նիւթոց՝ ի ձեռն Թաղապետութեան՝ բաշխումը բաղձացեալ նպատակին համեմատ օգտակար կացուցանելու համար՝ պէտք է հրկիզեալ բնտանեաց անդամներուն թիւն և անոնց պէտքերն ստուգել և գիտնալ, և թէ Թաղապետական վարչութիւնն որչափ ալ այս մասին ամեն ջանք և ուշադրութիւն ընէ, բնական է որ բաւ արժանւոյն չափով կրնայ յաջողիլ. ուստի աղքատաց և կարօտելոց մեր ձեռքէն եկածին չափ օգնելու համար՝ ուրիշ ազգաց նման մեր ազգն ալ յանձնախումբ մը կազմած ըլլալով, եթէ Ձեր Բարձրութեան հաւանութեանն արժանանայ, յիշեալ բնտանեաց օրէ օր տրուելիք նպաստներն՝ ընդ հսկողութեամբ Թաղական վարչութեան՝ յիշեալ յանձնախմբին ձեռամբ բաշխուին. սակայն հրկիզելոց նպաստներու միջոցներուն վրայ խորհրդակցելու համար Ներքին նախարարին նախագահութեամբ կազմեալ յանձնախմբին յունիս 30ի հինգերորդ նիստին մէջ պատրաստուած և Գուրիէ տ'Օրիան լրագրին մէջ հրատարակուած տեղեկագրին իմաստէն այնպէս կ'երեւի թէ, ես իբր թէ խնդրեր եմ որ յիշեալ նպաստն Հայոց ինկած բաժինն ուղղակի Պատրիարքարանի տրուելով անոր միջոցաւ բաշխուի. սակայն վերոյիշեալ Թագրիրիս մէջ ես կրօնի, ազգի և հպատակութեան ոչ խնդիր յարուցած եմ, ո՛չ ալ այնպիսի բան մը խնդրած։ Կ'երեւի թէ այս մասին թիւրիմացութիւն մը տեղի ունեցած է, ուստի կը խնդրեմ որ յիշեալ Յանձնախմբին տեղեկագրոյ մէջ այս պէսն ուղղելու համար շնորհ ընէք Ներքին նախարարութեան Թեզքերէ մը գրել։

24 յունիս 1286

Այս պաշտօնագրերէն անխտրեւ կը տեսնուի թէ, կը յարէ Մասիս, ինչպէս 1870ի Վարչութիւնն նոյնպէս և ներկայ Վարչութիւնն ո՛րչափ խուսափած են այս խնդիրն ազգային շրջանակէն դուրս նկատելու։

Հետեւեալ նամակն յանձնուած է մեզ ի հրատարակութիւն.

Իւսք. Նոր-Թաղ, Ճեմ.-Վարժ.
4/16 Մայիս

Գերաշնորհ Սրբոյն Սրբազան Նախագահին Սէֆէրեան, Փոխանորդ Ս. Երուսաղեմայ Վանուց.

Գերաշնորհ Սրբազան Տէր

Ճեմարանի երկու Վարժարանի Հոգաբարձութիւնք պատիւ ունենք ներկայելու Ձեր Գերապատուութեան ի մտադրել որ Ճեմարան-Վարժարանի բողոքագրը գտնուած և Յունաց հետ վէճի տակ եղած պատերու ծանուցեալ խնդիրը Յունաց և մեր պատուաւոր Թաղական Խորհրդոյ ինչպէս նաեւ Յոյն և Հայ վարպետաց ճարտարապետաց խառն ժողովով վերջապէս կարգադրուած է ի նպաստ Հայոցս, բաց որում յիշեալ պատերուն հիմերը բանալով յայտնի, որոշ և զօրաւոր նշաններով Հայոցս սեփական ըլլալը հաստատուած է, և որոց շինութիւնք կատարեալ ուղղութեամբ կը չափուէին, այնպէս որ այսուհետեւ այլ եւս պատի խնդիր չի կրնար ծագիլ ի մէջ երկու ազգաց. Թուականներ տասն և հինգ տարիէ չափ առաջ յիշեալ պատերու խնդիրը առաջին անգամ յուզուեր է և ո՛վ գիտէ ինչպէս եղեր է որ նոյն ատենուան պատ. Թաղական Խորհուրդն չէ դրուեր իրաց ծանրութիւնը և թող տուեր է Յունաց որ [illegible] իրենց կողմէն գրաւեր են, և մեր պատին հիմերուն վրայ խփեցին պատը շիներ են, հիմա թէ մեր կէմինարերը չհասցան և թէ պատը փոր առնուեցաւ և ի նորոյ կը շինուի։

Հոգաբարձութիւնս այսու առթիւ պարտ կը համարի իմացունել Ձերում Գերապատուութեան որ մասնաւորապէս պատուաւոր յիշատակութեան և գովեստից արժանի են պատ. Թաղական Խորհրդոյ իրաւապաշտպանութեան ազգային նախանձախնդրութեան մը գեղ առուած գովելի հոգածութիւնք ինչպէս նաեւ ճարտարապետ Սեսեմ էֆ. Թագւորեան, Գրիգոր էֆ. Մելիքսեթեան և Մկրտիչ էֆ. Գույումճեան, որ սոյն ծանուցեալ խնդրոյն մէջ Հայ ազգին իրաւունքը պաշտպանած են գովելի եռանդեամբ. մանաւանդ Միհրան էֆէնտի, ապագային գալիքեալ սոյն խնդիրը նորոգուելու առիթ չտալու համար անձամբ և յիշուելի կը հսկէ յիշեալ պատերու ի հիմանէ շինութեան։

Զայսոսիկ ի պաշտօնէ հաղորդելով Ձեզ՝ մնամ Գերաշնորհ Տէր, Ձերում Գերապատուութեան

Խ. Ծ.

Ի դիմաց Ճեմ.-Վարժ. Հոգաբարձ.
Գ. Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստ. Սուլթանն երէկ Սուլթան Ահմէտի մզկիթն բրաւ ուրբաթու աղօթքը։ Բոլոր աստարագի ժողովրդեան յոգնախառն բազմութիւն լցուած էին յիշեալ մզկիթը տանող ճանապարհաց վրայ։ Պալատ Հիւմայունէն մինչեւ մզկիթ կայսերական զօրք շարուած էին, ինչպէս նաեւ Նիշանթաշի պալատէն՝ Պէշիկթաշ, Տօլմա Պաղչէ, Թօփհանէ, Ղալաթիա, Սիրքէճիի պողոտաներէն մինչեւ Թօփգափուի պալատը զօրք, ոստիկանք, ժանտարմայի և քաղաքապետութեան չաւուշք կարգ կարգ կանգնած էին։ Նորին կայսերական վեհափառութիւնը, ժամը 5½ին առտուն, Թօփգափուի պալատը գնաց կառօք՝ դիմացն ունենալով Ղազի Օսման ու Նամըգ փաշաներն, և սակայն մի հանդիսաւորապէս յետոյ, մզկիթն երաւ, ժողովրդեան բարեմաղթութեանց աղաղակներով։ Ժամը 7ին ժամանակնիվը, աղօթքէն յետոյ, հրամայեց որ զօրաց հանդէսն արուի, և իւրը Թօփգափուի պալատն անցաւ և անտի վերադարձաւ։ Նորին վեհափառութիւնը կ'արենհաճէր բարեւել ժողովուրդը։ Բարձր. Մայր Թագուհին և կայսերազունք ամենք ներկայ էին մզկիթը։

—

Օգոստ. Սուլթանին թիկնապահներէն Ահմէտ պէյ երկու Զավուշի հետ Բրէմէզա, և Միլազիօր Սաաթէճլէ պէյ Քորֆու ուղեւորեցան երէկ։

—

Մայրաքաղաքիս Պարսկական դեսպանը վաղ երեկոյ խնճոյք մը տայ ի պատիւ Սպանիական նորէկ դեսպանին։

—

Գաղղիական ու աւստրիական առաջին թարգմանք նախընթաց օրը Բ. Դուռն երթալով՝ տեսնուեցան արտաքին գործոց նախարարի խորհրդական Տաուտ էֆէնտիի հետ։

—

Պարսկական կառավարութիւնն նոր իւր հաւանութիւնն յայտնեց Բ. Դրան, Նավրիկ էֆ. Պրիզովիչի Արսլեան Բուշէհրի կոնսոլ անուանման համար։

—

Ռուսիա և Անգլիա, ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս և այս տարի ծանուցագրով մը արտաքին գործոց նախարարութեան ուշադրութիւնն հրաւիրեցին այն կէտին վրայ թէ Խոթուրի (Վասպուրական) գաւառին և քաղաքին Պարսկաստանի թողուելու մասին Պեռլինի դաշնագրին տրամադրութիւնք գործադրուած չեն դեռ, և խնդրեցին որ Բ. Դուռն յանձնաժողով մը կարգէ որ Թուրքօ-Պարսկական սահմանագլխին վրայ երթալով, թողեալ գաւառին սահմանը ճշդէ, համաձայնութեամբ Ռուս և Անգլիացի պատուիրակաց, որոց կողմէ պատրաստուած ծրագիրն ընդունուած է արդէն Օսմ. կառավարութենէն։

—

Կայսերական դիւանի քարտուղար Նշանի պէյ այս հինգշաբթի այցելութիւն տուաւ Բերա, Օսմանեան նորընտիր դեսպանին։

—

Ամերիկացի Հօլլանտա զօրավարն՝ որ 2 շաբաթէ հետէ մայրաքաղաքս կը գտնուէր իւր որդւոյն հետ, Աթէնք ուղեւորեցաւ, և Յունաստանի գլխաւոր քաղաքներն այցելէ յետոյ, մտադիր է Պոլիս վերադառնալ։

—

Ռուսական դեսպանատան Բ. Քարտուղար Պ. Քօմարոֆ իւր տիկնոջ հետ Օտեսա ուղեւորեցաւ. Պ. Քօմարոֆ իւր ամուսինը Քիէֆ տանելէ յետոյ, Պէթրպուրգ պիտի երթայ և ամիս մը կը վերադառնայ։

—

Անցեալ օր գրած էինք թէ Բ. Դրան երկրորդական պաշտօնէայք խնդրած են որ հիւպատոսարանաց հատոյթներէն յաւելուած լինի իրենց ամսականաց վրայ։ Թարիք կ'իմանայ թէ արտաքին գործոց նախարար Ասիմ փաշա ընդունելով անոնց խնդիրը, գործադրել հրամայած է։

—

Թարիք կ'իմանայ թէ Պաղտատի կուսակալը թոյլ չտար որ տեղւոյն անգղ. հիւպատոս Պ. Բլուտէնի համար թնդանօթաձիգ նաւ մը ղրկուի այն կողմերը։ Կուսակալը կ'ըսէ թէ սակից առաջ հիւպատոսին գործածութեան յատկացեալ շոգենաւուն մէջ թնդանօթ չկար։

—

Ֆրանսայի երեսփոխան Պ. Մէնիէ, որ շօքօլայի համբաւոր նշանաւոր գործարանի մը տէրն է, Աղեքսանդրիոյ ճամբով Պոլիս եկաւ երէկ։

—

Մայիս 6ին, Երուսաղեմայ մէջ մեռաւ Ալֆօնս Մարի Ռաթիզպօն կրօնաւոր մը, որ Սդրասբուրկցի երեւելի հրէի մը որդին է, և 1842ին Հռովմ այցելած միջոցին, յանկարծ կաթոլիկութիւնն ընդունած է։ Հանգուցեալը Ֆրանսայի և Անկլիայի մէջ բարեգործական շատ մը հաստատութիւններ կանգնած է, գլխաւորաբար յԵրուսաղէմ։

—

Ադրիանուպօլսոյ կուսակալ Հաճի Իզզէթ փաշա արտօնութիւն խնդրեց կայս. կառավարութենէն, քաղաքին մէջ «պլաժ» մը կառուցման համար, որոյ յատակագիծը պատրաստուած է արդէն իւր հանգուցեալ նախորդ Քասըմ փաշա։

—

Այս չորեքշաբթի տեղի ունեցաւ Սօսիէթէ Ժէնէրալ դրամատան բաժնետիրաց ընդհանուր ժողովը, նախագահութեամբ Օսմ. Կայս. Պանքայի ընդհ. Տնօրէն Պ. Ֆօսթերի. Վարչական ժողովոյ կողմանէ ներկայացուած 1883 տարւոյ գործառնութեանց տեղեկագրէն, ուսկից կ'երեւի թէ նոյն տարւոյ շահն եղած է Օսմ. ոսկի 29563.04.

—

Ատենադրութեան կողմէ կը ծանուցուի թէ պատահմամբ ամեն հինգշաբթի Պօլսոյ ատենադրութեան պաշտօնատան մէջ աճուրդի պիտի դրուին հինգ տարիէ ի վեր գտնուած բոլոր այն նիւթերը և ապրանքներն որոց տէրը չէ գտնուած։

—

Ադրիանուպօլսոյ թաղապետական հրկիզեալ հիւանդանոցին տեղ նոր հիւանդանոցի մը շինութեան ի նպաստ ջանքեր կը լինին և հանգանակութիւնք բացուեր են։ Այս առթիւ մեր մասնաւոր տեղեկութեանց համեմատ, Պ. տը Հիրշ 100 Օսմ. ոսկի նուիրած է այս նպատակաւ, յանուն երկաթուղեաց ընկերութեան. նոյնպէս Օսմ. Պանքային և Րէժիի վարչութիւններն խնդրուած ըլլալով մասնակցիլ սոյն հանգանակութեան, յիշեալ երկու հաստատութիւնք յօժար կ'երեւին մէկ մէկ գումար նուիրելու։

—

Ճէրիտէ կը պատմէ թէ 120 տարեկան Պօսնիացի պատկառելի ծերունի մը վերջերս Պոլիս եկած է իւր Բէճիմ կոչուած հանգստեան ամսաթոշակայ վճարումը խնդրելու։ Մահմետական այս ծերը պատշաճ չէ դատեր Սէրայէվօէն ուղղակի Պոլիս ուղեւորիլ, այլ Վառնայի ճամբան նախապատուելով, մինչեւ հոն հետիոտն գնացեր է։ Թուրք լրագիրք կը յաւելուն թէ այս ծերունին [illegible] կոչուած քաղաքային զօրաց բանակին մէջ ծառայեր է եօթն Սուլթանաց իշխանութեան ժամանակ, և իւր զինուորական առաջին փորձերը կատարած է ներկայ դարէս առաջ, Սուլթան Մուսթաֆա Գ.ի օրով։

—

Սպանիական դեսպանն այցելութիւն տուաւ Հռովմէական Հայոց Պատրիարք Ազարեան Գերապայծառին, Հռովմայ Նուիրակ Տ. Ռօդէլլիի և պարսկական դեսպանին։

—

Վերջ անուղղակի տուրք վարչութեան եկամուտներն զգալի կերպով աւելցած են։ Անցեալ տարի ապրիլին 117,060 ոսկի էին, մինչդեռ այս տարի նոյն ամսուն 143,460 ոսկի են, այսինքն 26,400 ոսկւոյ աւելցութիւն մը։

—

Միացեալ Նահանգաց Մատոյն քաղաքին մէջ հանրային կրթութեան եղանակի կատարելագործման համար դիմող ժողով մը պիտի գումարի մօտերս. Օսմ. հանրային կրթական նախարարութիւնն եւս հրաւէր ընդունեցաւ պատուիրակ մը կարգելու իւր կողմէ։

—

Զրոյց կայ թէ, կ'ըսէ [illegible], Օսման Տիկմայի կուսակիցներն իրենց այժմէքը ժողոված են Սուաքիմի չուրջը, Անգլիոյ կողմն յարող ցեղերուն վրայ յաղթութիւն տանելէ յետոյ։ Քաղաքն վտանգի մէջ է, և կ'ըսուի թէ անգլ. ծովային զինուորք ցամաք կ'ելլեն ամեն երեկոյ քաղաքը պաշտպանելու համար Օսման Տիկմայի կողմն ալ և է յանկարծական յարձակման դէմ։

—

Օսմ. սպայակոյտի ընդդաշտեաններէն և Իզմիրի երկաթուղեաց կառավարական նախորդ [illegible] Ռէշատ պէյ, որ ժամանակ մ'ի վեր աչքի հիւանդութեամբ կը տառապէր, բոլորովին կուրցաւ։

—

Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան կողմէ անցեալներն հրատարակեալ տեղեկագրոյն մէջ, նշանակուած էր թէ Ասիոյ մէջ 97 քիլոմեթր ճամբայ շինուած է 1883 մարտէն ց1884 մարտ։ Ասիոյ Սեւահ պաշտօնական լրագիրք կ'ըսէ թէ սխալ է այդ թիւը, և թէ այդ գաւառին մէջ շինուած ճամբաներու երկայնութիւնն է 343 քիլոմեթր, որով Ատանա առաջինը պէտք է նշանակուէր այն գաւառաց մէջ, որք շինութեան կարգաւ նշանակուած էին, և գլուխը գրուած էր Սեբաստիա ուր 304 քիլոմեթր ճամբայ շինուած է։ Կ'երեւի թէ տեղեկագրի պատրաստութեան միջոցին, Բօզանի, Պէրէքէթ Եօղի և Էյէկի գաւառաց կողմէ տեղեկութիւնք հասած չեն եղեր։

—

Հինգշաբթի կէսօրին, երկրաշարժի երկու ցնցմունք տեղի ունեցան Պոլսոյ մէջ։

ԱՀՌԵԼԻ ՈՃԻՐ ՄԸ

Հայրասպանութեան անմեղի ոճիր մը գործուեցաւ երէկ Պոլսոյ շուկին Եօրղաներլար Եուներ խանի մէջ։ Արմենակ անուն 17-18 տարեկան Հայ երիտասարդ մը կեր'այ հօրը՝ գերձակ կամաւէլի ճիշդ՝ [illegible] խանութը, և առանձին խօսելիք ունիմ ըսելով դուրս կը հանէ, և երբ քիչ մը կը հեռանան և խանին դուռը կը հասնին, յանկարծ կը զարնէ դանակաւ մը զոր պահած էր բաճկոնին տակ։ Խեղճ հայրը կիյնայ կը մեռնի, խօսին բազմութիւնք կը խառնի, ոստիկանութիւնք կը հասնի, և յետ քննութեանց՝ մարմինը Գում-Գափուի Մայր եկեղեցին կը փոխադրուի։ Հայրասպանն ի սկզբան կը յաջողի փախչիլ, բայց պահ մի ետքը կը բռնուի Լանկայի կողմերը։ Կը պատմեն, թէ ամենալաւ կեանք մը ունէր Արմենակ. կատարեալ որկայր մ'էր. անգործ ու անաշխատ կը թափառէր միշտ. բազում անգամ մայրաքաղաքէս ելած գացած էր օտար քաղաքներ. քանիցս Ազգ. Հիւանդանոց դրուած էր ի զգաստութիւն. հանապազ դրամ կը կորզէր խեղճ հօրէն, նորա հանգիստը կը վրդովէր, և վերջին օրերս նորէն դրամ չը ստանալուն համար՝ հայրասպանութեան ոճիրը գործած է։

Կը լսենք թէ զարնուած հայրն, իբր 45 տարեկան, բարի մարդ մ'է եղեր, որ մեծ հոգ կը տանէր իւր բնտանեաց բարեկեցութեան համար, և իւր արհեստակցաց համարումը կը վայելէր։ Բայց որդւոյն անառակութեան չափ չկար։ Բարեկենդանին օրն այս որդին դանակած էր զիւր հայրն, և այն պատճառաւ դատարան դիմած էր հայրն, և տակաւին դատի մէջ էին։ Քանի մ'ամիս առաջ ալ, Արմենակ իւր հօր պահած սնտուկին մէջ բարձին տակը պահուած 35 ոսկին գողնալով, պատուհանէն ինքզինք վար նետած և 15 օր աներեւոյթ եղած էր։ Տան մէջ կահ կարասիք չէր մնացած որ Արմենակ շուկայն տանելով չվաճառէր։ Կը լսենք նաեւ թէ, երբ Արմենակ դանակը կը մխէ իւր հօր փորը, արիւն չելներ, բայց վայրագաբար չարագործը մահաւոր զէնքը դարձնելով տարաբախտ հօր փորին մէջ, աղիքները դուրս կը հանէ։ Ետքը իւր դէմին ճակատն համբուրելով, փախչիլ կ'ուզէ։ Խանուեցանք կուզին արգիլել, Արմենակ դանակով կը սպառնայ անոնց, և կը յաջողի քանի մը ժամ անյայտ լինիլ, բայց ի վերջոյ կը բռնուի, և այժմ ապահով տեղ կը գտնուի, իւր դատավճռոյն սպասելով։

Ադրիանուպոլսոյ լրագիրը կը գրէ թէ Ռուստչուքի մօտերը, Անտոն Քարաբաթի անուն գիւղացիի մը կինը զաւակ մը ծներ է առանց աչքի և շրթանց վերի մասէն զուրկ։ Բերնին երկու կողմէն մէկ սանդիմեդր երկայնութեամբ 2 ակռայներ ցցուած են. ձեռքերը գալարած և գլուխն առանց ուղեղի. 2 ժամէն մեռեր է։

Ահմէտ անուն անձ մը նախորդ օրը Էսկի-Ճամիսիի մօտ բռնութեամբ տուն մը մտնելով, դանակի սաստիկ հարուած մը տուաւ տան տիրուհւոյն որ երբեմն իւր հետը լաւ յարաբերութիւն ունենալէ յետոյ, այժմ երես կդարձունէր։ Կնոջ վիճակը ծանր է և մարդասպանը գտնուած չէ։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Այս օրուան

ԱԺԱՆՍ ՌՈՒԹԵՐ

Լոնտոն, 17 մայիս

Դատարանին կողմէ հրամայուեցաւ հաշիւները քննելով լուծել «Օրիանդալ Պանքինք Քորբորէյշըն» դրամատունն, որ վերջերս սնանկացաւ։

Պերլին, 17 մայիս

Այս առուր լրագիրք կը ծանուցանեն թէ Պիսմարք իշխանը ծանուցած է Անգլիոյ և Բորդուգալի թէ գերմանական կառավարութիւնը չընդունիր Քոնկոյի դաշնագրին գերմանացի հպատակաց նըկատմամբ գործադրութիւնն։

Նիւ Եօրք, 17 մայիս

Պորսային և ելմտական ակմբոց մէջ ծագած ընդհանուր երկիւղը կը շարունակէ։ Մեծամեծ նոր սնանկութիւնք ևս կը ծանուցուին։

ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

Լոնտոն, 15 մայիս

Երեսփոխանաց ժողովոյ մէջ Սըր Վ. Պարդըլէթ հարցուց թէ անգլ. դահլիճը պիտի ընդունի՞ որ դեսպանախորհուրդն Եգիպտոսի ելմտական խնդրէն տարբեր խնդրոց վրայ ևս վիճաբանի։ Պ. Կլատըսդոն չուզեց պատասխանել։

Աթէնք, 15 մայիս

Թագաւորը վերադարձաւ այսօր Թեսալիայէն։

Նիւ-Եօրք, 15 Մայիս

Արժեթղթոց գինը նորէն սկսաւ իջնալ այսօր՝ նոր սնանկութեանց պատճառաւ, որոց մէջ է «Ֆիքս-Հաչ» կարեւոր դրամատունը։

Լոնտոն 16 մայիս.

Թայմզ կը հաւաստէ թէ լորտ Կրանվիլ Ֆրանսական կառավարութենէն բացատրութիւններ խնդրած է՝ դեսպանախորհրդոյ նկատմամբ իւր դիտաւորութեանց վրայ։ Ֆրանսա չպատասխանեց տակաւին։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա, 5 Մայիս

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմանեան Քօնսօլիտէ

Երէկ երեկոյ գոցուեցաւ.....դհկ.	9 21
Պորսային գոցուելէն վերջը «	9 22 1/2
Երէկ Բերայի մէջ	—
Առաւօտուն բացուեցաւ...... «	9 22
Բարձրագոյն գին .... «	9 22
Նուազագոյն .... «	9 22
Կէս օրին .... «	9 22
Փոխառութիւն 1863............Փր.	59
» 1865............ «	54 50
» 1869............ «	48
» 1873............ «	45
Գօն տիւ Թրէզօր......Անգլ. լիրա	17
Ռումէլի երկաթուղի............Փր.	45 25
Օպլիկասիյօն տը Բրիօրիթէ »	373

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍՔ

Սօսիէթէ Ժէնէրալ....Անգլ. ոսկի	4 8
Քրէտի Ժէնէրալ...... Օսմ. լիրա	7 20
Պանք տը Քօնս. (դուբ. կտր.)	6 38
Սօս. Շամէն է վալ.... Օսմ. լիրա	3 30
Թրամուէյ .... « «	3 7 1/2
Ինիւֆիլէ. Նէվիկասիոն	—
Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ	71 20
Գիշերը գործ չեղաւ	—
Այս առտու բացուեցաւ..	71 15
Կէս օրին նոյն գին	—

Ընթացք դրամոց

Օսմ. ոսկի .... ղրշ.	100—
20 Փրանքնոց .... «	87 23
Անգլ. ոսկի .... «	110 3
Քրիմիլ .... «	51 10
Բոլ էմբերիալ .... «	90 6
Ռուսալ Թղթադրամ .... «	8 93
Թալէր .... «	—
Ֆիօրին .... «	9 06
Մէճ. արծ. (տարբ.) .... «	108 5
Հինգնոց .... «	102 20
Մէթալիք .... «	100 25
Պլինձ .... «	780 —
Թղթադրամ............ «	1750 —
Վէզնոց.. .... «	102 35

(ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտոն 16 Մայիս ժամ 5 վ. 15 երեկոյ

Անգ. Քօնսօլիտէ գոցուեցաւ....	101 9/16
Օսմ. « բացուեցաւ....	8 5/8
« « գոցուեցաւ....	8 3/4
Օսմ. փոխառութիւն 1865	10 3/4
« « 1869	9 5/8
« « 1871	67 1/2
« « 1872	16 1/2
« « 1873	8 5/8
Փոխառ. 1877	80 1/2
Պանք Օթօման	16 1/4
Ռուսական փոխառ. 73.........	93
Եգիպտ. միացեալ (ինիֆիկ)	64 3/8
« առանձն. (բրիվիլէժիէ)	89 7/8
Տայրա Սանիէ	63 1/4
Տօմանիալ (փոխառ. Ռօչիլտ)......	89 1/4
Հունգ. պարտաթուղթ 1877......	103 1/8
Փոխանակ. Բարիզի վրայ	25 386

Վիէննա 16 Մայիս ժ. 4 երեկոյ

Փոխանակ. Լոնտոնի վրայ	121 85
Օսմ. Երկաթուղի	21 50

Բարիզ 16 Մայիս ժ. 3 վ. 45 երեկոյ

Ֆր. Ռանթ 4 1/2 % .... բաց	107 82 1/2
« « 3 % բաց	78 75
Օսմ. Քօնս. բացուեցաւ	8 77 1/2
« « գոցուեցաւ քրն. կտ.	8 80
Օսմ. փոխառութիւն 1863.	—
« « 1865........	—
« « 1869........	49
« « 1873........	43
Օսմ. Երկաթուղի	44 75
Օսմ. Րէժիի բաժնեթուղթք	574 37 1/2
Պանք Օթօման	661 25
Քրէտի Լիոնէ	568 75
» Ֆօնսիէ............	1325
Բաժնետոմս Լիոնի (կուբ. կտր.)	1241 25
Սուէզի ջրանցք............	2102 50
Ռուսական 5% 1877ի	97 1/2
Իտալական Ռանթ............	96 85
Արեւ. Ռուս. (Ռիւս Օրիան.)........	—
Եգիպտական միաց. դոյ.	324 37 1/2
Սպանիական (արտաքին)............	61 1/8
Բրիօրիթէ Թիւրք	381 25
5 % Հելլենական	369 37 1/2
Չէք Լոնտրայի վրայ......	25 18
Օսմ. Րէժիի բաժնեթուղթք......	

ԲԱՐԻԶ ԲԹԻԹ ՊՈՒՐՍ

15 Մայիս ժ. 10 վ. 30 երեկոյ

Ֆրանս. Ռանթ 5 1/2 %.........	107 67 1/2
Օսմ. «	8 77 1/2
« Երկաթուղի	— —
Եգիպտական միացեալ.........	325 75

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ Ս. ՓՐԿՉԻ.

Ազգ. Հիւանդանոցին բժշկապետ Տօքթէօր Վիչէն էֆէնտի Օրմանեան, անցեալ 1883 տարւոյ ընդարձակ տեղեկագիրը պատրաստելու վրայ լինելով, քանի մի համառօտ տեղեկութիւններ հաճեցաւ այժմէն հաղորդել մեզ։

Վիճակագրական տեղեկութիւնք զօրաւոր փաստեր լինելով ճշմարտութիւն մը յայտնելու, ուրախութեամբ կը նկատեմք, որ 1883 տարւոյ վերաբերեալ վիճակագրական թիւերը, անցեալ տարի հրատարակեալ քառամեայ տեղեկագրին թիւերուն հետ բաղդատուելով Ազգ. Հիւանդանոցին ընդարձակութիւնը և յառաջդիմութիւնը կը ցուցնեն։

Մեծ. Տօքթ. Վ. Օրմանեանի մեզ հաղորդած թիւերը միայն հիւանդաց կը վերաբերին, և ոչ Հիւանդանոցի միւս ճիւղերուն ինչպէս են յիմարանոցը, որբանոցը, ծերանոցը և այլն որք առանձինն պէտք է ուսումնասիրուին։

1883 տարւոյ յունուար 1ին պատրաստ հիւանդները էին	93
Ընթացս 1883 տարւոյ ընդունուածները եղած են	1474
Բովանդակ հիւանդք	1567

Այդ թիւը բաւական նշանաւոր յաւելում ունի նախընթաց տարիներու հիւանդաց թիւերուն վրայ, որովհետեւ,

1879 և 1880 տարիներու միջին թիւը եղած է	921
1881 տարւոյ հիւանդները եղած են	1042
1882 տարւոյ թիւը եղած է	1259
Իսկ 1883 տարւոյ թիւը կը հասնի	1474

Որով վերջին տարւոյն հիւանդները նախընթաց տարիներէ շատ աւելի են, 215 հիւանդ. վերջին 1882 տարուընէ շատ, 432 հիւանդ. վերջընթեր 1881 տարուընէ շատ, 553 հիւանդ. նախընթաց 1879 և 80 տարիներէ շատ. որ է ըսել թէ Ազգ. Հիւանդանոցը իւրաքանչիւր տարի նախընթացէն 150–200 հիւանդ. աւելի կ'ընդունի և համեմատաբար պէտքերը կը շատնան։

Այդ հիւանդները թէ ներսէն և թէ դուրսէն եկած են, հետեւեալ կերպով.

Դուրսէն հիւանդներ	1113
Որբանոցէ եկողներ	335
Հիւանդ. Մնացեալ ճիւղերէն	119
	1567

Հիւանդները անգամ մը ելնէ յետոյ եթէ նորէն դառնան նոր թիւ կ'առնուն և իբր նոր հիւանդ կը նկատուին։ Ներսէն եկողները բոլոր հիւանդաց հետ բաղդատուելով հարիւրին 29 են, մինչ նախընթաց 1881 և 1882 տարիներու մէջ 2301 հիւանդէն 803 հատը հիւանդանոցին ուրիշ ճիւղերէն էին, որով ներսէն եկողները հարիւրին 35 եղած են, և այս կը ցուցնէ թէ վերջին 1883 տարւոյն մէջ թէ դուրսէն եկող բուն հիւանդները շատ աւելի եղած են, և թէ ներսէն կամ հիւանդանոցի միւս ճիւղերէն անցնողները աւելի քիչ եղած են։

Հիւանդները ըստ սեռին եղած են,

Արք	1462
Կանայք	105
	1567.

Կիները համեմատաբար քիչ են, այս զարմանք չէ, վասն զի հիւանդաց մեծագոյն մասը պանդուխտներէն կը բաղկանայ. որք օրական և ժամանակիր աշխատութեանց համար գաւառներէն կուգան, չարաչար կ'աշխատին, խեղճութեամբ կ'ապրին և վատառողջ տեղեր կը բնակին։

Ըստ այսմ հիւանդները կը բաժնուին իրենց ծննդեան տեղւոյն տեսակէտով.

Մայրաքաղաքիս Թաղերէն	396
Թուրքիոյ գաւառներէն	1155
Օտար տէրութիւններէն	16
	1567

Նկատողութեան արժանի է ևս հիւանդներուն տարիքը որ հետեւեալ կերպով կը բաժնուի.

3 — 20	տարեկան	529
21 — 30	«	382
31 — 40	«	237
41 — 50	«	193
51 — 60	«	105
61 — 70	«	85
71 — 90	«	31
91 — 95	«	3
100	«	1
110	«	1
		1567

Եթէ 3 էն 20 տարեկան հիւանդներուն բազմութիւնը դուրս առնենք, որ մեծ մասամբ որբանոցի տղայներէն կը կազմուի, դուրսէն եկող հիւանդներուն կէսը 21 էն 30 և 31 էն 40 առոյգ երիտասարդներէն կը բաղկանայ և ասոնք են վերը յիշուած պանդուխտներուն խումբը։ Նկատուած է ևս որ մայրաքաղաքիս զանազան թաղերէ եկող Պոլսեցի հիւանդները մեծաւ մասամբ 40 էն վեր եղողներուն թիւէն են։

Իսկ հիւանդութեանց տեսակները ընդհանուր բաժանմունքներով հետեւեալ ցուցակը կուտան, զոր յառաջ կը բերեմք թիւերուն առաւելութեան կարգով.

Շնչողական գործարանաց հիւանդութիւնք	319
Մարսողական գործարանաց հիւանդութիւնք	266
Մորթի հիւանդութիւնք	197
Ջերմեր	189
Վէրքեր	151
Ուղեղի և ջիղերու հիւանդութիւնք	64
Աչքի հիւանդութիւնք	62
Ախրոտիկեան հիւանդութիւնք	44
Ընդհանրացած ջղացաւք	43
Շարժիչ գործարանաց հիւանդութիւնք	37
Շրջանական գործարանաց հիւանդութիւնք	27
Կազմաթափանց հիւանդութիւնք	23
Ծննդական և միզական գործարանաց հիւանդութիւնք	21
Ոսկերաց հիւանդութիւնք	21
Լեարդի հիւանդութիւնք	10
Ականջի և քթի հիւանդութիւնք	10
Ուռոյցք	6
Այլ և այլք	77
	1567

Հիւանդութեանց դասակարգութեան թիւերն ալ կը հաստատեն որչափ ինչ յիշեցինք վերը պանդուխտ գործաւորներուն ապրելու եղանակին վատառողջութեան պայմաններուն վըրայ։

Ազգային Հիւանդանոցի մէջ դարմանեալ հիւանդներուն վերջնական վիճակը հետեւեալ կերպով կը բաժնուի։

Կատարեալ բժշկութեամբ Հիւանդանոցէ ելածներ	1,044
Մասնաւոր բժշկութեամբ կամ նոյն վիճակի մէջ ելածներ .	236
Մեռածներ	187
Տարւոյն վերջի օրը Հիւանդանոց գտնուողներ	100
	1,567

Մեռածներու և բժշկուածներու համեմատութիւնը հաստատելու համար պէտք է 100 մնացողները դուրս ձգել, և միայն 1,467 հիւանդի վըրայ հաշուել, և ըստ այսմ կունենանք մեռնողներու համեմատութիւնը 13 0/0 է պակաս. մինչ քառամեայ տեղեկագրին հաշուով համեմատութիւնը 14 0/0 է աւելի էր։ Վերջին տեղեկագիրը նախընթաց տարիներու վրայ նշանաւոր առաւելութիւն կը ցուցնէր, իսկ 1883 տարւոյ թիւերը նոյն իսկ վերջին տեղեկագրի թիւերուն վրայ ալ առաւելութիւններ կը ցուցնեն, և ամէն ազգային, ուրախութեամբ պէտք է նկատէ Ազգ. Ընդհանրական Պատսպարանին մէջ թէ՛ խնամողական և թէ բժշկական տեսակէտով արդիւնաւորուած յառաջդիմութիւնները։ Այդ համոզումը իրապէս ալ ժողովրդեան մէջ տարածուիլ սկսած է, և մինչ յառաջագոյն Հիւանդանոցը սպանդանոց կարծուելով շատեր կը խորշէին հիւանդանոցէ՝ ստոյգ մահ մը նախատեսելով, այժմ հիւանդանոցը իսկապէս բժշկանոց նկատուած է և կարօտ հիւանդներ անդ կը դիմեն բժշկութիւն գտնելու փափաքութեամբ, և մերթ ընդ մերթ լրագիրներու մէջ հրատարակուած շնորհակալութեան և երախտագիտութեան յայտարարութիւններ նոյնը կը հաստատեն։

Վերոյիշեալ 187 մեռածներուն հիւանդութեանց տեւողականութիւնը հետեւեալ կերպով կը բաժնուի.

Երկարատեւ հիւանդութիւններէ մեռածներ	135
Սուր հիւանդութիւններէ մեռածներ	39
Հողեվարք վիճակի մէջ եկածներ	13
	187

Իսկ հիւանդութեանց տեսակներու կողմանէ վերոյիշեալ մեռածներուն մէջ կան,

Թոքախտէ մեռնողներ . . .	36
Երկարատեւ աղեսապէ . . .	31
Կաթուածահարներ	26
Թոքային տապերէ	14
Տիֆոյական տապէ (Թիֆօյտ) .	11
Սրտի հիւանդութենէ . . .	12

և ուրիշ ծանր հիւանդութիւններէ ալ շատեր, սակայն տեսակներուն իրարմէ տարբեր լինելուն՝ ցուցակը չեմք ուզեր երկարել։

Իսկ մեռածներուն տարիքը հետեւեալ ցուցակին համաձայն եղած է.

7 — 20	տարեկան . . .	11
21 — 30	» . . .	44
31 — 40	» . . .	37
41 — 50	» . . .	41
51 — 60	» . . .	28
61 — 70	» . . .	17
70է վեր	» . . .	9
		187

Ոստիկանութեան կողմանէ Հիւանդանոցին յանձնուած վիրաւորները 26 հատ եղած են, մինչ նախընթաց երկու տարիներու միջին թիւը եղած էր 19։ Այդ տեսակ արկածներ կռիւներու և արբեցութեանց հետեւանք լինելով, ուրախալի չէ անոնց թիւը շատցած տեսնել ազգայնոց մէջ։

Դարմանեալ 1,467 հիւանդներն (100 մնացեալները չհաշուելով միշտ) 33,679 օր հիւանդարանի մէջ պառկած են, որով իւրաքանչիւր հիւանդ միջին հաշուով 23 օր հիւանդանոցի կողմանէ պահպանուած է մինչեւ որ անտի ելնէ։ Այդ միջին հաշիւը բաւական ծանր է հիւանդանոցին արկեղ համար, սակայն պէտք է նկատել թէ Ազգ. Հիւանդանոց դիմող խեղճերուն մէջ բազմաթիւ են ծեր և անօք և անօգնական անձեր որ երկար ատեն հիւանդանոց կը մնան և ոչ միայն հիւանդութեան այլ և ապաքինութեան (քօնվալէսանս) միջոցը հիւանդանոցի մէջ կ'անցնեն։ Որովհետեւ ոչ տեղ ունին երթալու և ոչ կարողութիւն իրենց պէտքը հայթհայթելու, և Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնն պարտաւորեալ է նոր ապաքինած հիւանդները կրկին հիւանդութենէ պահելու համար, պահել զանոնք մինչեւ որ բաւական կազդուրուին։

Եղած են ևս այնպիսի հիւանդներ որ վիրաբուժական կարեւոր գործողութեան մը համաձայնութիւն չտալով, ոչ կը բժշկուին և ոչ ալ կրնան հիւանդանոցէ ելնել, և երկար ատեն հիւանդանոցի բեռ կը լինին։ Այսպիսիներէն մին մէկ ոտքը կտրել չտալու համար, որով կարող էր իւր առողջութիւնը ձեռք բերել, [illegible] աւելի հիւանդարանի մէջ մնաց, ուստից մահը վերջապէս զինքն դուրս հանեց։ Ասոր նման օրինակներ յաճախ են Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ։

Ուրիշ առթիւ կը յուսամք Ազգ. Հիւանդանոցի միւս ճիւղերուն վրայ ալ վիճակագրական տեղեկութիւններ հաղորդել։ Բոլոր ազգայինք Ազգային Գթութեան յարկը այցելած ատեննին, գոհութեամբ կը նկատեն մաքրութեան, դարմանոյ, կերակրոց և կանոնաւորութեան տարուած հոգերը, և այդ ամէն զգուշութեանց արդիւնքը վիճակագրական թիւերով ալ կը հաստատուի, և այս գեղեցիկ հետեւանաց առջեւ, մենք ալ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմք պատ. Հոգաբարձուաց հայրագութ խնամոց, մեծ. Բժշկապետին ճարտար դարմանոյ, և բոլոր պաշտօնէից հաւատարիմ աշխատանաց։ Մ.

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐԵՒՄՈՒՏՍ

Հռոմ, 2 Մայիս

Առաջին նամակս համառօտ տեղեկութիւն տուի Նաբոլի քաղաքին դիրքին և հին պատմութեան վրայ։ Այս երկրորդ նամակս պիտի ջանամ, որչափ հնար է քիչ խօսքով ազատ գաղափար մը տալ Արեւելքի ընթերցողաց այժմու Նաբոլիի վրայ, և պիտի յիշեմ մի քանի տեղեր որ մասնաւորապէս յիշատակութեան արժանի են, իբրեւ պատմական և բանաստեղծական կարեւոր տեղեր։ Սակայն քաղաքին նկարագրութեան մտնելէ յառաջ քանի մը նախնական տեղեկութիւններ տալ արժան կը համարիմ։

Երբ շոգենաւ մը խարիսխ կը նետէ Նաբոլիի ծոցը, խումբ խումբ նաւակներ կուգան ճամբորդները ցամաք հանելու, կամ լաւայէ և բուստէ շինուած այլ և այլ զարդեր և Պոմբէյիի աւերակներէն և Նաբոլիի շրջակայ ուրիշ տեղերէ հանուած հնութեանց պատկերներ վաճառելու այն ճամբորդաց որ ցամաք չեն ելներ։ Նաւակներն իւրաքանչիւր ճամբորդէ կ'առնուն ընդհանրապէս մէկ ֆրանք վարձ, եթէ ճամբորդը շատ բեռ չունի հետը։ Ամէն նաւակի մէջ կայ մաքսատան պահակ մը որ ճամբորդները կը տանի ուղղակի մաքսատուն։ Իտալիոյ շատ քաղաքներուն մէջ մաքս կ'առնուի ամէն ուտելիքէ որ դուրսէն կը բերուի քաղաք, և այս մաքսին հասոյթը մեծաւ մասամբ կը գործածուի հասարակաց օգտակար շինութեանց։ Մեր պարկերը խուզարկուեցան, և չգտնուեցաւ ուրիշ բան որմէ մաքս առնուէր. բայց միայն երկու տուփ «յաբաղած լօգումայ», որուն համար հարկ եղաւ տալ 3 ֆրանք 90 սանդիմ մաքս։ Մաքսատան մարդիկ մեր պարկերը դրին սայլակի մը վրայ, զոր մէկ մարդ մը դիւրութեամբ քաշելով տարաւ մինչեւ հօթէլ։ Մինչ սայլակն գիլ գիլ գլորելով կ'երթար, ես սկսայ խորհիլ մեր Հայաստանցի բեռնակիրներուն վրայ՝ որ ծանր բեռներու տակ կ'ընկճին, և գէթ սայլակ գործածելով իրենց տաժանելի աշխատութիւնը փոքր ինչ թեթեւցնելու միջոցներուն վրայ խորհելու կարողութիւն չունին։

Երբ մաքսատունէն դուրս ելայ, առաջին բանն որ ուշադրութիւնս գրաւեց էր փողոցներուն մաքրութիւնն և հարթութիւնը. իբր տասն ամիս առաջ Ամերիկացի տիկին մը, որ այն ինչ Պոլիս եկած էր, դիտողութիւն ըրաւ ինծի թէ Բերայի փողոցներն էին նեղ, և ճամբաները գէշ շինուած։ Այն ատեն Ամերիկացի տիկնոջ այս դիտողութիւնը խիստ երեւցաւ ինծ, վասն զի Բերայի լաւագոյն փողոցը կը գտնուէինք, և վասն զի այն ճամբան, որուն մէջ կը քալէինք, Պոլսոյ լայն և ամենէն գեղեցիկ ճամբաներէն մին էր։ Սակայն Ամերիկացի տիկինն [illegible] չէր, և իրաւունք ունէր այնպէս խորհելու, զի մէկը որ Ամերիկայէն և Եւրոպայէն Պոլիս կուգայ՝ իւր տեսած և սովորած փողոցներուն և ճամբաներուն հետ բաղդատելով Բերայի փողոցներն եւ ճամբաներն արդարեւ նեղ և տգեղ կը գտնէ։ Նաբոլիի հին փողոցներն ալ նեղ են, բայց ընդհանրապէս բոլոր ճամբաները լաւ յատակուած են լաւայէ կազմուած քարերով։ 1860էն իվեր Թաղապետութիւնն (միւնիսիբալիթէ) շատ ջանք ըրած է այս քաղաքը գեղեցկացնելու, նոր ճամբաներ հրապարակներ բանալու, գլխաւոր փողոցներն ընդարձակելու և ծովեզերքն լաւ ճամբաներ շինելու։

Նաբոլիի տուները գրեթէ բոլորովին քարաշէն են, և մեծ տուներն ու հօթէլները շատ բարձր են, այնպէս որ գրեթէ չտեսայ մեծ շէնք որ հինգ դստիկոնէ պակաս ունենար, իսկ տեսայ բաւական շէնքեր որ մինչեւ ութ կամ ինը դստիկոն ունէին։ Երկրորդ կարգի հօթէլներն իսկ կը գերազանցեն Բերայի ամենէն գեղեցիկ հօթէլներն, իսկ առաջին կարգի հօթէլները կը նմանին պալատներու։ Նաբոլիի տանց և հօթէլներուն մասնաւոր վայելչութիւն կուտան անոնց դիրքն ու տեսարանն և պարտէզները որ այլ և այլ տեսակ պտղատու ծառերով և ծաղիկներով գեղեցիկ կերպով զարդարուած են։ Իտալիոյ այս կողմի հողը շատ բերրի է, և ամէն տեսակ տունկ և ուրիշ երկիրներու յատուկ շատ ընտիր ծառեր հոս կը բուսնին։ Շատ պարտէզներու մէջ տեսայ նարինջներ և կիտրոններ որ պտղոց առատութեան տակ մինչեւ ի գետին կը ծռէին։

Արժանահաւատ անձ մը խօսքին նայելով՝ Նաբոլի ունի մեծ և փոքր 114 հօթէլ, յորս հազարաւոր օտարականներ կը մտնեն կ'ելնեն։ Հօթէլները Պոլսոյ հօթէլներուն հետ բաղդատելով աժան կը համարուին, մանաւանդ քան սուղ, և շատ դիւրութիւն ունին ճանապարհորդաց հանգստեան համար։ Գրեթէ ամէն գլխաւոր հօթէլ ունի իւր հանրակառքն զոր կը ղրկէ նաւահանգիստն կամ երկաթուղւոյ կայարանն ճամբորդները բերելու համար, և իւրաքանչիւր հօթէլի հանրակառքը ճամբորդներն և անոնց պարկերը կը տանի երկաթուղւոյ կայարան կամ նաւահանգիստ, երբ ճամբորդք կը մեկնին։

Նաբոլիի մէջ բաց ի տրամուէյի քանի մը գիծերէ և հանրակառքերէ՝ կան բազմաթիւ կառքեր որ աժան գնով ճամբորդը ուր տանին կը բերեն։ Այս կառքերն են ընդհանրապէս միաձի և երկձի։ Միաձի կառք մը մէկ ժամ հեռուն ճամբորդ կը փոխադրէ 1 1/2 Ֆրանք վարձով։ Երկձի կառքն աւելի սուղ է։ Ճամբորդները շատ անգամ 10–12 Ֆրանք տալով կառք մը կը վարձեն ամբողջ օրուան համար, և ամենայն արագութեամբ կը պտըտին Նաբոլիի շրջակայ տեղերն որ տեսնուելու արժանի են։ Այսպիսի կառք մը զոր մենք վարձեցինք ապրիլ 14/26 ին, ունէր 2,208 թիւ։

Թիւ կրող սայլերն են նոյնպէս միաձի երկձի և երեքձի և քառաձի, բայց ընդհանրապէս երկձի։ Սայլերն են երկանիւ և այնչափ շատ կը բարձուին որ շարժուն լեռներու պէս կ'անցնին փողոցներէ։ Զարմացմամբ տեսայ որ երբեմն երկու ձիու հետ մէկ եզ կամ ջորի, և կամ երկու ջորիի հետ մէկ էշ լծուած էր բեռ կրող սայլերու։ Էշեր ալ սայլերու կը լծուին հոս, և կը կրեն այնչափ բեռ, որչափ մեր երկրին եզերը կարող չեն կըրել։

Լաւ ճամբաներ և աղէկ կառքեր ու սայլեր եւ այլ գործիներ որչափ մեծ դիւրութիւն կուտան ընդհանուր ժողովրդեան մանաւանդ երկրագործաց։ Երանի՜ թէ Օսմանեան կառավարութիւնն կրկնապատիկ փութով յառաջ մղէր ճանապարհաց շինութեան գործն զոր ուշ սկսաւ, և երանի թէ մեր սիրելի հայրենակիցք, շատ բանային իրենց աչուըներն օգուտ քաղելու գիտութեան բարիքներէն եւ յառաջադէմ ազգաց օրինակէն, ընդունելով անոնց լաւագոյն գործիներն եւ սորվելով զանոնք գործածելու եղանակները։

Հիմա դառնանք մեր բուն նիւթին։

Ինչպէս նախորդ նամակիս մէջ ըսի, Իտալացիք բիաձձա կը կոչեն հրապարակն, եւ Իտալացւոց այս բառն արդէն ծանօթ է Կ. Պոլսոյ բնակչաց, թէեւ քիչ մը տարբեր առմամբ։

Նաբոլի ունի շատ հրապարակներ ուրոնք զարդարուած են արձաններով, կոթողներով եւ գեղեցիկ աղբիւրներով։ Այս հրապարակներէն ոմանց վրայ համառօտ տեղեկութիւն տալ կուզեմ։

Բիաձձա տել Բլէպիշիթօ։ Այս բիաձձան ծովեզերքին մօտ է, եւ յառաջագոյն կը կոչուէր Լարկօ տել Բալաձձօ Րէալէ, բայց վերջին անունն առաւ 1860 ին երբ ժողովրդային ընդհանուր քուէարկութեամբ (Բլէպիշիթ) Նաբոլի քաղաքը մտաւ Վիկտոր Էմմանուէլի իշխանութեան ներքեւ։ Այս հրապարակին տեղ յառաջագոյն կային չորս վանք, որոնք քանդուեցան 1810 ին, եւ այն վանքերուն տեղն եղաւ հրապարակ։ Հրապարակին մէկ կողմն է արքայական պալատն, անոր դէմը կը կենայ «Բրէֆէթթուրա տի Նաբոլի» հոյակապ շէնքն, արեւմտեան կողմն է Սան Ֆրանչէսկոյի եկեղեցւոյն դիմացը. կան Նաբոլիի երկու Թագաւորներու հեծեալ արձաններն, գործ երկու Իտալացի հռչակաւոր անդրիագործներու։ Հրապարակներն այնպէս լաւ յատակուած եւ այնպէս մաքուր կը պահուին որ ցեխ կամ բնաւ բան չտեսնուիր անոնց մէջ, եւ գիշերներն պայծառ կերպով կը լուսաւորուին։ Բիաձձա տել Մունիչիբիօ, այս բիաձձան մաքսատունէն քանի մը վայրկեան հեռի է, եւ շրջապատուած է գեղեցիկ շէնքերով։ Թաղապետական ապարանքն այս բիաձձային վրայ կը նայի, եւ իւր առջեւն ունի գեղեցիկ բայց շատ սիրուն պարտէզ մը որոյ բոլորտիքն մարմարեայ եւ երկաթեայ նստարաններ կան ժողովրդեան համար։

Այս պալատին գլխաւոր մուտքին վրայ նշանակուած են այն Նաբոլիցիներուն անուանք որոնք սպաննուեցան իբրև խռովարարք, Պուրպոնեանց իշխանութեան ատեն։ Դրան առջև կան երկու թագաւորաց արձաններ։

Բիացցա տել Մերգադօ։ Այս բիածձան մաքսատունէն դէպ արևմուտք կ'իյնայ ոչ շատ հեռի ծովեզերքէն, և այս բիածձային մէջտեղ է վրան ծածկուած վաճառատուն մը։ Բիածձային հիւսիսային կողմն է «Սան Գրոչէ ալ Մերգադօ» եկեղեցին, և հարաւային կողմը կան երկու գեղեցիկ աղբիւրներ։ 1268 հոկտ. 29ին Գոնրատին, վերջին շառաւիղ իշխանական զարմին իւր եօթնուտասնամեայ հասակին մէջ և անոր ազգականն Պատէցի Ֆրէտէրիկ հոս սպաննուեցաւ Անժուի Կարոլոսի առաջնոյն հրամանաւ։ Այս բիածձան եղած է նաև Մասանիէլլոյի ապստամբութեան տեսարաններէն մին։

Բիացցա տէ Մունիչիբիօ։ Այս բիածան Ըստրատա Սանթա Գաթերինա կոչուած փողոցին հիւսիսային կողմը կ'իյնայ եւ է եռանկիւնաձև։ Այս հրապարակին մէջ է Մարտիրոսաց կոթողն, որ է մարմարիոնեայ բարձր կոթող յաղթական նշաններով զարդարուած և գլուխը կայ Յաղթութեան արձանն արուրեայ։ Այս կոթողը կանգնուեցաւ 1864ին ի յիշատակ հայրենասիրաց որ նահատակուեցան Նաբոլեցւոց այլ և այլ յեղափոխութեանց ատեն։ Կոթողին վարի ծայրը կան առիւծի չորս արձաններ որ Պուրպոնեանց իշխանութեան ատեն Նաբոլիի չորս յեղափոխութիւնները (1792, 1820, 1848, 1860) կը ցուցնեն։

Բիացցա Տանթէ։ Այս բիածձան Նաբոլիի ազգային Միւզէէն 5-6 վայրկեան միայն հեռու է։ Հրապարակին մէջտեղ կանգնուած է Տանդէի արձանն 1872ին։ Արձանին ետին կայ մանկամաձև հոյակապ շէնք մը որոյ պատերուն վրայ կան 26 արձաններ։ Այս շէնքն է հիմա Լիչէօ Ճիննազիալէ Վիթթօրիօ Էմմանուէլէ, բայց ի սկզբան, այսինքն 1757ին, շէնքը Նաբոլի քաղաքին կողմէն կառուցուեցաւ ի պատիւ Կարոլոսի երրորդի։

Կան ուրիշ բիածձաններ որոց վրայ մասնաւոր տեղեկութիւն չկրցայ քաղել։

Գլխաւոր փողոցներն ընդհանրապէս լայն են, այնչափ որ երեք կառք կրնան անցնիլ քովէ քով, եւ երկու կողմերը բաւական տեղ կը մնայ հետի քալողներուն համար։ Այս փողոցներէն ոմանց անուններն, և անոնց վրայ ալ փոքր ինչ ծանօթութիւն տալ արժան կը համարիմ։

Լարկօ Տէլլա Վիթթօրիա։ Ծառերով և աղբիւրով մը զարդարուած է, և կ'իյնայ «Վիլլա Նածիօնալէ» կոչուած հասարակաց պարտիզին առջև, և կրնայ համարուիլ օտարականաց թաղին կեդրոնը։ Գեղեցիկ ծովափնեայ ճամբայ մը (Ռէ), որոյ շուրջը կան հոյակապ և շքեղ շէնքեր, առաջի դէպ արևելեան կողմը կ'երկարի կ'երթայ։

Ստրատա Մէտինա։ Գաստէլ Նուօվ կոչուած բերդէն շատ հեռու չէ, և այս ճամբուն սկիզբը կայ Ֆոնդանա Մէտինա անուն աղբիւր մը որ յատուկ յիշատակութեան արժանի է։ Այս աղբիւրը կը համարուի գեղեցկագոյն աղբիւրն ի Նաբոլի, և կը բաղկանայ մեծ աւազանէ մը որ կը կենայ չորս յուշկապարիկներու վրայ. մէջ տեղը Պոսիդոն կը կենայ եռաքարձէն ի ձեռին, և չորս կողմէ ջուրեր կը ցայտեն. վարի կողմը կան չորս Տրիտոններ ծովաձիերու հեծած՝ և առիւծներու ու ուրիշ անասուններու արձաններ, որոց բերաններէն յորդ ջուր կը հոսէ։

Թօլէտօ։ Տօն Բէտրօ տէ Թօլէտօ փոխարքայն սկսած է շինել այս փողոցն 1540ին, բայց 1870էն ի վեր այս փողոցին պաշտօնական անունն է «Վիա տի Ռօմա»։ Այս փողոցը ծովէն սկսելով հարաւէն ի հիւսիս քաղաքը կը կտրէ կ'անցնի գրեթէ ուղիղ գծով։ Թօլէտօէն վեր ելլելով իբր 10 վայրկեանէն կը հանինք Լարկօ Տէլլա Գարիթա ուր կանգնուած է 1877ին կոթող մը ի յիշատակ Գարլօ Բօէրիօ Իտալացի հայրենասիրին որոյ յանիրաւի բանտարկութիւնն 1950ին բորբոքած է ժողովրդեան ատելութիւնը Պուրպոնեան ցեղին դէմ։

Ստրատա Ֆօրիա։ Այս փողոցը կը սկսի Բիածձա Գավուր կոչուած հրապարակին հիւսիսային արևելեան կողմէն։ Այս փողոցին ձախ կողմն է բուսաբանական պարտէզն որ 1809ին սկսուած և 1818ին ընդարձակուած է։ Այս պարտիզին քով է մեծ աղքատանոցն Ալպերկօ տէի Բօվէրի, որոյ վրայ յետոյ պիտի խօսիմ։

Ռիվիէրա տի Քիայա կամ լոկ Քիայա։ Այս փողոցը կը սկսի Լարկօ Տէլլա Վիթթօրիայէ և քաղաքին ամենէն գեղեցիկ փողոցներէն մին է։ Պալատի նման շէնքեր և մեծ հոթէլներ այս փողոցին վրայ շատ կան, և Վիլլա Նածիօնալէ կոչուած գեղեցիկ պարտէզն այս փողոցին մէկ կողմն է։ Կիրակի և տօն օրեր հարիւրաւոր կառքեր կ'անցնին կը դառնան այս փողոցէն։

Գօրսօ Վիթթօրիօ Էմմանուէլէ։ Այս փողոցը Նաբոլիի ամենէն երկար փողոցն է, և 2 ½ մղոն երկայնութիւն ունի։ Այս փողոցին երկայնութեամբը տարուէ տարի նոր շէնքեր շինուելու վրայ են վասն զի դիրքը գեղեցիկ և օդաւէտ է։

Անդ. Ա.

ՕԳՏԱԿԱՐ ԽՐԱՏ ՄԸ

Տան մէջ աւելորդական գործածութեանց յատկացեալ օճառը կարծրացնելու միջոցն է, կտրտել զանոնք և տախտակի մը վրայ շարել, իրարմէ քիչ քիչ հեռու, և կարուած կողմը դէպի օդին. այս կերպով շուտ մը կը չորնան։ Թարմ օճառն, ինչպէս նաև թարմ հացը, շատ կըսպառին, և այս պատճառաւ է որ տանտիկիններ չեն նեղանար եթէ քիչ մը կարծրացնելով գործածուին անոնք։

ԻԼԱՆ

ԽԱԶԻՆԷԻ ԽԱՍՍԱՅԻ ՇԱՀԱՆԷ

Մաթպախը ամիրէնին ալթը այլըգ խարճսի իչուն եէվմի ալընաճագ օլան եագ սէպզէսինին գարարր գաթիսի իչպու մայիսը բուժինին եէտինճի փազար իրթէսի կիւնի վիրիլեճէյինտէն՝ իթա իթմէյէ թալիպ օլանլէրին եէվմի մէզքիւրտէ խազինէի խասսայի շահանէտէ պուլունմալէրի իլան օլունուր։

300 մայիս 3 2—3

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԴԵՐ

Յառաջիկայ կիրակէ, մայիս 6, Ս. Երուսաղիմայ Ամենապատիւ Տ. Եսայի Սրբազան Պատրիարք Հայրը Մայր Եկեղեցւոյս մէջ վերաբերմամբ Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ ի յիշատակ Մայր Եկեղեցւոյս քաջբանուած դպրաց դասուն հիմնադրաց բարերարաց և աշխատաւորաց հոգւոց ննջեցելոց։

Թաղական խորհուրդս պատիւ ունի ներկայիւս ազգ. առնել զայս ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան։

Ի Դիմաց Թաղ. Խորհ. Մայր Եկեղ.

Ատենադպիր Ատենապետ

Մկրտիչ Ինճէեան Մ. Ոսկանեան

1884 Մայիս 4.

...Խմբագրապետ Տէր.

Վարդանանց Ս. Եկեղեցւոյ Օծման և 'ի նորոգ Համանուն վարժարանին հաստատեալ Ուսումնասիրաց Ընկերութեան տարեդարձից հանդէսն՝ այս տարի ևս 'ի 6 Մայիս յառաջիկայ կիւրակէ որ շքեղ կերպով կատարելու գիտաւոր՝ հրամանաւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր՝ հրաւիրեալ է Կարնոյ Առաջնորդ և Բերայի առաժմեայ Քարոզիչ՝ Գեր. Մաղաքեա Ծ. Վ. Օրմանեան Ս. Հայր՝ առ ի պատարագել և ի մխիթարել համայն բարեպաշտ ժողովուրդս։

Հաճեցէք Տէր, ներկայս հիւրընկալել՝ Ձեր Ազգօգուտ Լրագրոյ մի երկու աւուր թերթի մէջ և ընդունել մեր խորին յարգանաց հաւաստեան։

Ի Դիմաց Առժամեայ Թաղ. Խորհրդոյ

Ատենադպիր Ատենապետ

Մ. Մ. Պօլիքեան Բ. Ատանալը Մուրատեան

Ֆերիգիւղ 2 Մայիս

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՑ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ի դէպ մահու

ՕԺՏՈՒՄՆ ԶԱՒԱԿԱՑ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ Կուտակման դրամագլխոյ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆՔ Զանազան

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ Ռոչեալ պայմանաժամով

ԾԿԵԱՆՑ Համայն

ԼԱ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Տեղեկութեան համար դիմել

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Ի Թուրքիա

Հալաճեան Խան

Ղալաթիա Կ. Պոլիս

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՇԽՈՒՄՆ ՇԱՀՈՒՑ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱՒՔ ՄԻԱՅՆ ՏԷՐ ԵՆ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ ԴՐԱՄԱԳԼԽՈՅՆ ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՇԱՀՈՒՑ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ

287 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ

[illegible]

ՃԱՇԱԿ

ԱՐԴԻ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տաղաքաղ յաշխարհիկ լեզուէ

Բ. Տպագրութիւն, փոփոխեալ և խիստ ճոխացեալ

Աշխատասիրութեամբ Ա. ՓԻՓԼՃԵԱՆԻ

Սոյն ընդարձակ հաւաքածոյն, որ արդի Հայ Մատենագրութեան ամենէն նշանաւոր հեղինակաց գործերէն քաղուած է, ունի ընդարձակ յառաջաբան մը և կը պարունակէ բազմաթիւ ազգային հեղինակաց կենսագրութիւնք, գրական, պատմական, փիլիսոփայական և աշխարհագրական պիտանի ծանօթութիւնք, որ անհրաժեշտ են այս տեսակ գրքի մը համար։

Սոյն աշխարհահարար հաւաքածոյն որ երկար ժամանակեայ աշխատութեանց արդիւնք է, խիստ օգտակար կերպով պիտի կարենայ գործածուիլ բոլոր հայ վարժարանաց մէջ ամէն կարգերու։

Նիւթոց ընտրութիւնն, առատութիւնն ու զանազանութիւնն և ամբաստանար դասաւորութիւնն սոյն դասագրքին ամենէն մեծ առաւելութիւնքն են, որք մեծապէս օգտակար պիտի ըլլան հայ ուսանողին և երիտասարդին և ամէն հայ անհատի որ կը փափաքի գաղափար մ'առնուլ իւր ազգային արդի գրականութեան վրայ։

Ամբողջ գործն, որ 400 երեսներէ կը բաղկանայ, պիտի հրատարակուի երկու մասերու բաժանեալ։

Ա. Մասը կը հրատարակուի երկու շաբաթէն.

Բ. Մասը կը հրատարակուի յունիս վերջ։

Գին իւրաքանչիւր մասի 5 ղրուշ արծաթ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՐՈՒ-ՉԷՇՄԷ

Յառաջիկայ մայիս 6 ի կիւրակէին Գուրու-Չէշմէի Երևման Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ տօնին առթիւ, յետ աւարտման Ս. Եկեղեցւոյ ըստ սովորութեան հանդէս պիտի կատարի գիւղիս շքեղ մի պարտիզին մէջ, և ժամը ճիշդ 6 ին պիտի սկսի սեղանը։

Կարգադիր մասնախումբը թէ նուագածուաց և կերակրոց ընտրութեանց և թէ հանդիսականաց հանգստութեանը և երթևեկութեանց դիւրութեանը համար ամեն նախահոգ կարգադրութիւններն ըրած է։

Սեղանի տոմսակաց գինն է մէկ արծաթ մէճիտիյէ և կը գտնուին Ս Եկեղեցւոյս բանկալը, յանձնաժողովի անդամոց և մանաւորապէս Պոլիս Պահչէ-գաբու Թըլթավաճառ Թորոսեան Զարեհ և Մահմուտ-բաշա Շամտանճի Թագւորեան Կարապետ էֆէնտիներու քով։

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Մայիս

Բովանդակութիւն. — Ներսէս Սրբազան. — Անգլիջրհեղեղեան իմաստասէր մը և Նոր իմաստասիրութիւն. — Մակրինէ. — Տաղարան, Առ Վաղամեռիկն Ալբօ Տիգրան, Առ Նաւինա. — «Արևելք» օրագիր։

Տարեկան բաժանորդագինն է՝

Մայրաքաղաքիս համար դ հ. 20

Օտար երկրաց և գաւառաց համար « 26

Բաժանորդագրութեան տեղին է Արամեան գրատուն Ցակոբեան խան, և Հավուզլու խան։

ԾԱՂԻԿ

ԱՐԴԻ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երկասիրեաց

ԵՂԻԱԶԱՐ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ի պէտս վարժարանաց

Այս դասագիրքը՝ աշխարհիկ լեզուի ընտրելագոյն հեղինակներու ամենէն գեղեցիկ հատուածները իրենց պարունակած բոլոր քերականական, գրագիտական, փիլիսոփայական, պատմական, աշխարհագրական և այլ գիտելիքներովը աշակերտաց ընծայելով՝ մէկ հատիկ գիրքն միջոց է Հայ լեզուն և գրականութիւնը ուսումնարանի գրեթէ բոլոր կարգաց ուսուցանելու և զգալու ազգային մանկտւոյն միտքը տարիներով զբաղեցնող [illegible] անօգուտ և սպառիչ գրութենէն։

Բոլոր կարող դասատուաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրուի այս նոր գործին վրայ։

Գին 8 ղրշ.

Կեդրոնատեղին Արամեան և Գավաֆեան գրատունները։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ 1884

Հայկական դեղագործութեան «Փարիզեան տպագրութիւնն» ժամանակէ մ'ի վեր սպառած ըլլալով՝ այս անգամ Նորա զգալի պակասն լրացնելու առաջադրութեամբ հրատարակուած է «Հայկական դեղագրութիւնն» յորում կան փափուկ գործածական և զարգարուն ամէնտեսակ դեղեր նաև Փրանսերէն զանազան տեսակ դեղեր՝ իբրև կարևոր յաւելուած։

Հակառակ թղթին ազնուութեան և փիմագրութեան մասին տարուած մեծ խնամոց՝ խիստ աժան գնով կը վաճառուի 5 ղրշ։

Կը գտնուի մասնաւորապէս Արամեան և Գավաֆեան գրատուններն։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Թ. ԹԵՐԶԵԱՆ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Գին 3 դահեկան

Վարժարանաց և շատ ծնողներու համար մանաւոր զեղչ կը լինի։

Կը գտնուի ամեն գրավաճառաց քով. կեդրոնատեղին է Հայոց Միացեալ ընկերութեանց դրասենեակն, Կալաթա, Կէօչէ օղլու խան թիւ 12։

Այս դասագրքին վաճառումէն գոյացած շահուն մի մասը Հայոց Միացեալ ընկերութեանց յատկացեալ է։

ԳԱՐՆԱՆ ՄԻ ԱՄՈՒՍ

ՆՈՐԱՎԷՊ

Գրեց Օր. [illegible]

Զմիւռնիա, Տպագրութիւն Մ. Մամուրեան. կը գտնուի Պոլսոյ հայ գրավաճառաց քով։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՎԷՅ

ԹԷ ՈՐ ԱՄՈՒՍՆԱՑՆԵԼՈՒ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՈՒՆԵՆԱՅԻ

Թարգմ. Ֆրանսերէնէ

Սոյն գրքին գինը 5 ղրուշէն 3 ½ի իջած է և կեդրոնատեղին է Մարգարեան գրատուն Պոլիս, Մէրճան։

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԵԱՆ

Աշխատասիրեաց

Տ. ԽՈՐԵՆ ԵՊԻՍԿ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Զմիւռնիա — Տպագրութիւն Տէտէեան

Գին 7 դահեկան արծաթ։

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Գրեց

Գրիգոր Չիլինկիրեան

Կը ծախուի Ե. Զիլճիրճեան գրատուն Մահմուտ փաշա թիւ 239.

Գին 10 դահեկան

Կը գտնուի նաև Բերա Վէյսի գրատունը։

ՎԱՅՐԿԵՆԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՅՑԵՏՈՄՍԵՐՈՒ

Կը պատրաստուին ազնիւ քարդերու վրայ զանազան գրերով, ի գին 100 հատը 10 դահեկան։

Փափաքողք դիմելու են Արամեան տպարան, Զագմաճըլար Յակոբեան խան։

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

(Տօքթ. Մ. Բ. Իւթիւճեան էֆէնտիի)

ՀԱՏՈՐ ԺԳ.

Յունուար, Փետրուար և Մարտ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵԱՆՔ

ԳԻՒՂԱՑԻ ԱԶԳԱՅՆՈՑ

ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

Հատոր առաջին

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ Ը. ՖՐԱՆՔԼԻՆ

Խմբագրութեամբ Տօքթ. Մ. Բ. Իւթիւճեանի։ Սոյն օգտակար գրքին առաջին և երկրորդ տետրակներն հրատարակուած են։

ՏԱՄԱՏԵԱՆ ՁՈՒԼԱՐԱՆ

Օտուն-Գափու, Թիւ 465.

Հայերէն, Տաճկերէն, Յունարէն և Լատինական ամէն տեսակ Տպագրական տառեր և զարդեր կը ձուլուին պատրաստ, յոյժ չափաւոր գներով։

Գաւառներէ և օտար երկիրներէ եւս յանձնարարութիւնք ամենայն ճշդութեամբ կը կատարուին, երբ հետևեալ հասցէիւ ուղղուին մեզ

S. DAMADIAN,
Odoun-Capou, n° 465.
CONSTANTINOPLE

ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ԲԱՇԽՄԱՆ ԵՒ ԲԱԺԱՆՄԱՆ

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾՈՑ

Թարգմանեաց

ՖԻՐԱՅԻԶ—ԷՍՍԷՐԱՃԻՅԷ

Արաբական Օրինագրքէ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ն. ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Զմիւռնիա— Տպագրութիւն Տէտէեան

Կը վաճառուի հայ գրավաճառաց և Պահճէ գաբու ճրավաճառ Պօղոս աղայի քով, և անոր դիմաց Ազամալեան Յակոբ աղայի խանութը։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

ԴԵՂԱՐԱՆ

Պ. ԵՒ Հ. ՔԻՒՉԻՒՔԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ

Երկար ժամանակէ ի վեր՝ դեղավաճառութեան եւ դեղագործութեան զբաղելով հասարակութիւնը գոհացնելու համար մեր ձեռքէն եկած ջանքը խնայած չըլլալնիս յայտնի է մեր պատուարժան յաճախորդաց և բոլոր հասարակութեան։ Այս անգամ ալ, մեր յարգոյ յաճախորդաց դիւրութիւն մ'ըլլալու համար, դեղարան մը բանալ փափաքելով, շատ տարիներէ ի վեր ամենուն ծանօթ Պոլսոյ Եէնի-Ճամի փողոցի 26 թիւ մթերանոցէն զատ՝ նոյնպէս Կ. Պոլիս կամուրջին դիմացը 77 թիւ «Պ. եւ Հ. Քիւչիւքեան եղբարց» անուամբ դեղարան եւ մթերանոց (տէբօզիթօ) մ'ալ բացած ենք, ուր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ քիմիական բաղադրութիւններն ու զանազան դեղերը, մեծ խնամով շինուած, եւ ամենէն ընտիր տեսակները կը գտնուին։ Ասոնցմէ զատ ամեն տեսակ գործածուած զանազան տեսակ գինի, ազնիւ ձկան իւղ, Նորվէկիոյ չօբօլա, քօնեաք եւ ուրիշ ըմպելիք միշտ կը գտնուին։ Եկած դեղերը իսկոյն թարմ դեղերով, և մեծ խնամով կը պատրաստուին։ Ասոնցմէ զատ դեղարանին վերնայարկը բժշկաց համար յատուկ տեղ որոշուած ըլլալով, հիւանդութեան մը համար բժշկի հետ խորհրդակցիլ ուզող անձինք, մեր դեղարանը գալով, ամեն կերպով օգուտ կը տեսնեն։

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄՆ

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՆՊԱՐԵՂԷՆԱՑ

Գուլէ—Բաշը Թահթը գալէ Թիւ 59

[illegible]

Մելքոն էֆ. Տէօքմէճեանի վաճառատան մէջ կը գտնուին նպարեղինաց վերաբերեալ ամեն տեսակ ապրանքներ, որպիսիք են, խաւիծ՝ սովորական, լաւ և ընտրագոյն (մարթինիքա). շաքար՝ Մարսիլիոյ և Թրէստէի. այլ և այլ տեսակ բոքարմուչէթներէ զատ, Փրանսական բուն Ֆուրնիէ. Ափիրի թարմ և ընտիր իւղ. Նաբօլիի մաքարօն. Ճէնովայի և Նաբօլիի չէհրիյէ. բրինձ՝ Մախսուսէ և Րիզօն. լօրիա և սիսեռն՝ եփուն և խիստ համեղ. անուշեղէնի և խմորեղէնի յատուկ լաւագոյն ալիւր. օդայ (նիշասթա) և աբարօթ. Քանտիոյ և Այվալըքի ընտիր օճառ. Լոնտոնի և Մարսիլիոյ քօլա. Ամերիկայի քարիւղ (կազ). Լոնտոնի ընտիր լեղակ (չիվիտ). քօնեաք և այլ ոգելից ըմպելիք. սոտա. թարմ բոմբազօզ և սարտին. Այվալըքի ընտիր ձէթ. թարխաստ և պուլկուր. մէկ խօսքով, սոյն վաճառատան մէջ կը ծախուի ամեն տեսակներուն լաւագոյնն այն պիտանի բաներու, որք առևտրական սոյն ճիւղին կը վերաբերին գլխաւորապէս։

Ամեն յանձնարարութիւն կը կատարուի ուղղութեամբ և կանոնաւորապէս։

Գիները խիստ չափաւոր են։ ԱՊԱՌԻԿ ՉԿԱՅ։

Արտօնատէր, Ս. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳ. ՌՈԹ. ԽՆ ՃԱ. ԵՀ
Ղալաթիա, Քիւրէքճիլէր փողոց, Թիւ 41